

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Janek Vares

EKSPORDI MÕJU MAKSUBAASILE

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Finantskolledž	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri eesti keeles: „Ekspordi mõju maksubaasi kujunemisele“	
Töö pealkiri võõrkeeles: „ <i>The influence of export on Tax Base</i> “	
Töö autor: Janek Vares	Olen nõus lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Allkiri:	
Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 52 leheküljest ja 1 lisast. Töös on kasutatud 67 allikat, millele on tekstis viidatud.	
Lõputöö probleem seisneb selles, et Eesti ekspordi panus maksubaasi suurendamisesse on sõltuv sihtriikide siseturgude tasakaalust. Riigid, kuhu Eesti ettevõtted ekspordivad kaupu, mõjutavad Eesti ettevõtete sissetulekuid sellega, milline on olukord nende siseturgudel.	
Lõputöö eesmärgiks on analüüsida ekspordi ja maksubaasi vahelisi seoseid Eestis.	
Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:	
<ol style="list-style-type: none">1. Anda ülevaade ekspordi mõistest ja väliskaubanduse teooriatest.2. Anda ülevaade maksubaasi mõistest ja seosest ekspordiga.3. Analüüsitakse Eesti ekspordi struktuuri.4. Analüüsitakse ekspordi mõju maksutulu laekumisele ja võimalikke tegureid.	
Analüüsi tulemusena jõudis autor järelduseni, et Eesti ekspordi seos maksubaasiga kujuneb töötajate ja ettevõtlastegevuse pealt laekuvate maksude näol. Stabiilsema maksutulu ekspordiga tegelevatelt ettevõtetelt tagaks suurema sihtriikide arv ja spetsialiseerumine kvaliteetsetele toodetele ning teenustele. Autor tegi järgmised ettepanekud:	
<ol style="list-style-type: none">1. Eesti eksport peaks sõltuma rohkem siseriiklikust investeringust, mitte välisinvesteringust.2. Konkreetse ekspordi struktuuri loomisega ja kõigi riigi poolt pakutavate eelduste kasutamisega on võimalik suurendada saadavat maksutulu.	
Võtmesõnad: eksport, maksubaas, struktuur, mõju, väliskaubandus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>export, tax base, structure, influence, international trade</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Uno Silberg	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. EKSPORT JA MAKSUBAAS	5
1.1. Ekspordi mõiste ja väliskaubanduse teooriad	5
1.2 Maksubaasi mõiste ja seos ekspordiga	16
2. EKSPORDI STRUKTUUR JA MAKSUTULUDE LAEKUMINE.....	23
2.1 Eesti ekspordi struktuuri ülevaade	23
2.2 Eesti ekspordiga kaasnev maksutulu	29
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
LISA 1. SUURIMAD EKSPORDI ARTIKLID	49

SISSEJUHATUS

Rahvusvaheline kaubandus jaguneb impordiks ja ekspordiks. Import tähendab kaupade sissevedu riiki, eksport aga kaupade väljavedu riigist. Mida efektiivsemalt suudetakse ühte või teist kaupa toota, seda selgemalt saab määratleda ekspordi artikleid ehk kaupu, mida on otstarbekam eksportida. Spetsialiseerumine sellistele kaupadele annab eelise kaubandusvõrgus. Ekspordi osakaalu suurus riigi majandustegevuses on üheks indikaatoriks, mis väljendab riigi efektiivsust turustada teenuseid ja kaupu kõrgema väärtuse eest. Suutlikkus kaupu kõrgema väärtuse eest välisriiki eksportida, võib anda eelduse, et maksubaasi laekuvad täiendavad tulud. Kui riik suudab suurtes mahtudes eksportartikleid toota, olgu selleks teenus või kaup, tähendab see, et kasutatakse tööjõudu, kelle pealt laekub tulu- ja sotsiaalmaksu. Nende maksude laekumiste suurenemisel on võimalik parandada riigi elanikkonna heaolu ja elatustaset.

Teema on aktuaalne, kuna elatustase ja heaolu riigis puudutab avalikkust üldiselt. Samuti on viimastel aastatel ilmunud uuringuid Konjunktuuriinstituudi ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt, kus käsitletud Eesti ekspordi struktuuri aeglast arengut ja vähest osalust maksutulu laekumisele. Maksutulu laekumine parandab heaolu riigis ja sellega ka riigi poolt pakutavate teenuste kvaliteeti. Ekspordi struktuuri ülesehitusest aga kauba või teenuse toimetamise sihtriikidest oleneb, kui hästi või halvasti maksutulu laekub.

Teema uudsus seisneb asjaolus, et tavapäraselt keskendutakse ekspordi käsitledes kaupade koguselise mahu suurendamise vajalikkusele ning ekspordi struktuuri mõjust maksubaasile ei käsitleta. Autorile teadaolevalt ei ole varasemalt Sisekaitseakadeemia lõputöodes käsitletud ekspordi struktuurist tulenevaid maksude laekumisi. Teema aktuaalsusest ja uudsusest tulenevalt on praktiline vajadus käsitleda ekspordi struktuuri mõju maksubaasile. Ekspordi mõju uurimisega maksubaasile aitab edaspidi prognoosida väliskaubanduse teguritest tingitud maksutulu ja sellega kaasnevalt prognoositava eelarve.

Lõputöö probleem seisneb selles, et Eesti ekspordi panus maksubaasi suurendamisesse on sõltuv sihtriikide siseturgude tasakaalust. Riigid, kuhu Eesti ettevõtted ekspordivad kaupu, mõjutavad Eesti ettevõtete sissetulekuid sellega, milline on olukord nende siseturgudel. Eesti on siseturu eripärade tõttu sunnitud rohkem müüma oma kaupu ja

teenuseid välisturgudel, millega kaasnevad tihtilugu ka suuremad kasumid. Siinkohal on oluline aga riigi osa, sest ettevõtted peavad maksma makse, mis laekuvad riigikassasse.

Lõputöö eesmärk on analüüsida ekspordi ja maksubaasi vahelisi seoseid Eestis.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade ekspordi mõistest ja väliskaubanduse teooriatest.
2. Anda ülevaade maksubaasi mõistest ja seosest ekspordiga.
3. Analüüsitakse Eesti ekspordi struktuuri.
4. Analüüsitakse ekspordi mõju maksutulu laekumisele ja võimalikke tegureid.

Lõputöö raames viiakse läbi kvantitatiivne analüüs. Analüüs viiakse läbi Maailma Kaubanduskeskuse, *Central Intelligence Agency*, *International Trade Administration*, Statistikaameti andmebaasidest leitavate andmete põhjal. Lõputöö raames kogutakse ja töödeldakse statistilisi andmeid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade ekspordi mõistest ja antakse ülevaade väliskaubanduse teooriatest. Antud teooriate põhjal selgitatakse väliskaubanduse olemust ja toimimispõhimõtteid. Esimese peatüki teises alapeatükis antakse ülevaade maksubaasi mõistest ja seosest ekspordiga. Maksubaasi ülevaate loomiseks kasutatakse Eesti erinevate maksude seadusi ning seost ekspordiga selgitatakse näidete varal. Lõputöö teine peatükk keskendub ekspordi struktuuri analüüsimisele ja ekspordist tingitud maksutulu hindamisele. Teise peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade Eesti ekspordi struktuurist. Käsitletakse ekspordi struktuuri kujunemist ajas ja hinnatakse mõjutavaid tegureid. Sealjuures antakse ülevaade ekspordiartiklitest ja väliskaubanduspartnerite osalusest kaubavahetuses. Teise peatüki teises alapeatükis analüüsitakse Eesti ekspordist tingitud maksutulu suuruse hindamist ja hinnatakse ekspordimahtude muutuste mõju maksutulu laekumisele aastatel 2004-2013.

1. EKSPORT JA MAKSUBAAS

1.1. Ekspordi mõiste ja väliskaubanduse teooriad

Ekspordi käsitlemisel tuleb laiemas perspektiivis keskenduda rahvusvahelisele kaubandusele. Rahvusvaheline kaubandus, nagu nimestki võib eeldada, on kaubavahetus erinevate riikide vahel. Tänapäeva mõistes omab ekspordi ja impordi osakaal riigi majandustegevuses suurt rolli, kuna aitab teenida suuremaid kasumeid ja turustada kaupu, mille tootmises ollakse tasemel, kuid siseturu vähese nõudluse tõttu pole otstarbekas tooteid tuua müügile residentriigis. Täpsemalt on eksport kaupade või teenuste müük riigist teise riiki. Ekspordi puhul lähteriik ekspordib ja sihtriik, kuhu kaup või teenus jõuab, impordib.

Selliste kaupade ja teenuste müüjat, kes paikneb riigis, kust kaup lähetatakse nimetatakse „eksportööriks“. Kauba vastuvõtjat nimetatakse „importööriks“. Rahvusvahelises kaubanduses kasutatakse sõna „eksport“ kaupade ja teenuste müügi kohta, mis on toodetud tootja kodumaal aga müüdnud välisriigis.¹ Eksportööriks võib olla ka ettevõtte, kes tegutseb näiteks Eestis, aga kodumaa on Prantsusmaa ning näiteks tarnib Eestis toodetud kaupu Venemaale. Ettevõtjate jaoks ei ole kodumaal tegutsemine enam piiranguks. Euroopas on selleks kaasa aidanud ühise tollipiiri teke ja Shengeni viisavabadus, mis hõlbustab viia tooteid kiiremini ja muretumalt kaugematesse sihtkohtadesse ning suurematele turgudele. Maailma mastaabis on antud olukorda lihtsustanud globaliseerumine ehk üleilmastumine.

Majanduse üleilmastumise protsess ehk erinevate riikide majanduste omavaheline seotus ja sõltuvus kaubandus-, tootmis- ja rahaturusidemete kaudu on viimastel aastakümnetel järjest süvenenud. Seejuures on maailmamajanduse integratsiooni kiirendanud üldine tehnoloogiline progress, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia hüppeline areng, kahanenud infovahetuskulud, paranenud taristuvõimalused, kui ka vähenenud riikidevahelised piiriülesed tõkked.² Globaliseerumise tulemusena on riikides ettevõtted suunamas toodangut riigist välja, kuna suhtlus välisriikides on muutunud lihtsaks ning kontaktid sihtriigis kergesti kättesaadavad. Rolli mängib ka

¹ Joshi, R. M., *International Marketing* (England: Oxford University Press, 2005/2006), p 34

² Viilmann, N., *Eesti konkurentsivõime ülevaade* (Tallinn: Eesti Pank, 2013), lk 7

sihtriigi maksevõimekus, sest mida maksuvõimekam riik, seda suuremat hinda saab tarnija küsida.

Rahvusvaheline kaubandus on pika ajalooga majandusharu. Kuigi rahvusvahelise kaubanduse tekkest kindlaid fakte ei ole, võib siiski suhteliselt kindlalt väita, et rahvad on juba tuhandeid aastaid omavahel kaupu vahetanud. Seda enamjaolt bartertehinguna, kus kaup vahetati kauba vastu, sest rahalised vääringud puudusid. Esimeseks teooriaks ja kinnituseks rahvusvahelise kaubanduse kohta on 15. sajandil Euroopas (Holland, Inglismaa, Prantsusmaa) tekkinud majandusteaduse suund merkantilism (ladina keeles *mercantia* „kaubandus“).³ Kõige tähtsam otsene merkantilismi tekkepõhjus oli see, et feodaalvaldused asendusid rahvusriikidega. Lisaks põhjustas merkantilismi koloniseerimine. Kolooniad andsid riikidele võimaluse oma varanduse suurendamiseks, sest nende kaudu said riigid juurdepääsu eksklusiivsetele kaupadele (isegi näiteks väärismetallidele), mida oli väga kasulik eksportida.⁴

Merkantilistliku poliitika eesmärgiks oli väärismetallide ja rikkuste sissevedu riiki, positiivse kaubavahetuse, eeskätt lõpptoodangu realiseerimine välismaal, samuti anda lisaväärtust kohalikule tööstusele ning lõpptoodangu väljaveole. Rikkuse allikaks peeti väliskaubandust, mille põhiteesiks on, et riigist välja viiakse rohkem kaupa, kui imporditakse. Merkantilistliku kaubandusteooria kasutus rahvusvahelistes suhetes kestis Lääne-Euroopas kuni 18. sajandi viimaste kümnenditeni⁵. Merkantilism on säilinud tänase päevani neo-merkantilismina.

Merkantilismi järgselt tekkis 18. sajandil Prantsuse majandusteadlaste, eeskätt François Quesnay (1694–1774) ja Anne Robert Jacques Turgot' (1727–1781) eestvedamisel uus rahvusvahelise kaubanduse teooria füsiokratism⁶. Füsiokratism on majandusteooria, mille alusel riikide jõukus sõltub täielikult agraarühiskonna tugevusest ja maaviljelemise efektiivsusest. Samuti peeti tähtsaks põllumajandussaaduste kõrge hinna

³ Hill, C. W. L., *International Business: Competing in the Global Marketplace* (New York: McGraw/Irwin, 2011), p 55

⁴ Kegley, C. W. Jr. and Wittkopf, E.R., *World Politics: Trend and Transformation* (New York: St. Martin's Press, 1993), p 121

⁵ Library of economics liberty, „Concise encyclopedia of economics: Mercantilism“, <www.econlib.org/library/Enc/Mercantilism.html> (01.02.2014)

⁶ Samuels, W. J., Biddle, J. E., Davis, J. B., Steiner, P., *Chapter 5. Physiocracy and French Pre-classical Political Economy* (Blackwell Publishing Ltd, 2003), p 62

olemasolu.⁷ Teiste majandustegevuse liikide suhtes võeti põllumajandustoodangu ülejääk ning tehti sellest uus toode, näiteks toideti teiste majandusharude lisatootjaid põllumajandusliku ülejäägiga. Neid, kes töötasid mittepõllumajanduslikes tootmisharudes, peeti kasututeks, sest nende sissetulek ei tulene põllumajanduslikust tööst.

Adam Smithi, kes oli Šoti filosoof ja poliitökonoomia üks rajajaid, poolt kirjutatuna ilmus 17. sajandi lõpul poliitökonoomia alane teos „*An Inquiry into the Nature and the Causes of the Wealth of Nations*.”⁸ Teoses arendati rahvusvahelise kaubanduse kontekstis täiesti erinev lähenemine merkantilismile. Adam Smith üritas oma teoses tõestada, et mitte positiivne väliskaubanduse bilanss ja rahatagavarad, nagu õpetas merkantilism, ei tingi riigi head käekäiku. Samuti ei taga jõukust füsiokratismi alusel maa tootlikkus, vaid kõik see tuleneb pidevale kasulikule vahetusväärtuste tootmisele suunatud tööst. Arengu ja rikkuse eelduseks pidas Adam Smith tööjaotust, kusjuures rahvusvahelist tööjaotust hindas ta mingi rahva heaolule sama tähtsaks kui tööjaotust riigisisese ulatuses. Siit tulenes Adam Smithi nõue tollide kaotamise ja rahvusvahelise kaubandusvabaduse järele. Adam Smith kirjutas: „Täieliku vabakaubanduse juures on iga maa võistluse tõttu sunnitud tootma kaupa, milleks tema loomulikud eeldused on parimad ja tootmise tingimused odavamad. Kui mingi võõras maa saab meid varustada teatud hüvistega odavamalt, kui võimaldavad kodumaised tootmiskulud, siis on kasulik neid hüviseid importida, andes vastu kaupu, mille tootmistingimused kodumaal on soodsamad kui mujal. Seega pakub rahvusvaheline tööjaotus igale maale suurimat kasu.”⁹ Antud majandusteooria kannab nime „*Absolute advantage theory*“ ehk absoluutse eelise teooria.

Adam Smithi nägemus vabakaubandusest on andnud ideid maailma eri regioonide riikidele, kus on kehtestatud tollivaba tsoonid. Näiteks Euroopa Liidu Schengeni viisavabastus ja ühine tollipiir. Liikmesriikide vaheline kaubavahetus on paranenud. Smithi idee, et iga riik peaks jääma enda tugevuste juurde ja neid just parandama ning täiustama, tundub mõistlik eriti väikeriikide, nagu Eesti, kontekstis. Esiteks on tegemist

⁷ Oxford Dictionaries, „Physiocrat“,
<www.oxforddictionaries.com/definition/english/physiocrat?q=physiocracy#physiocrat__5>
(02.02.2014)

⁸ BBC, „Great Thinkers of the Scottish Enlightenment“,
<www.bbc.co.uk/history/scottishhistory/enlightenment/features_enlightenment_enlightenment2.shtml>
(03.02.2014)

⁹ Laosson, M., *Adam Smith* (Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1938), lk 88

geograafiliselt ja rahvaarvult väikese riigiga, samuti mängib rolli põhjamaine kliima. Eesti tugevusteks võib pidada maavarade nagu puidu suurt osakaalu, kaevandusalaseid teadmisi, IT-alaseid teadmisi ja kogemusi. Puitu võiks kasutada puitmööbli ja palkmajade tootmiseks, mitte müüa ümarpuiduna välismaale. Kaevandusalaseid teadmisi saab rakendada uute maardlate avamisel. IT-alaseid teadmisi saab kasutada uute innovaatiliste lahenduste pakkumiseks teistele riikidele. Näiteks internetipanganduse ja muude rakenduste väljatöötamine tellijatele.

Vabakaubandusteooria üheks kritiseerijaks oli 19.sajandi Saksamaa õpetlane Friedrich List, kes pooldas majanduslikku natsionalismi, proteksionismi. Selle poliitika toetamisele oli teda kallutanud Saksamaa majanduslik mahajäämus Inglismaast. Listi arvates sai vabakaubandusest kasu vaid Inglismaa, kes oli saavutanud majandusliku ülemvõimu maailmas tänu oma suurtööstuse arengule. Inglise odavad tööstuskaubad, mis vallutasid teiste maade turud, takistasid tema arvates vähem arenenud riikides rahvusliku tööstuse väljaarendamist. List pidas suurtööstust rikkuse allikaks ja soovitas rahvusliku tööstuse väljaarendamiseks rakendada kaitsetolle. Vabakaubandust ta siiski ei eitanud. List oli seisukohal, et proteksionismi asendamine liberaalse kaubandusega võib kõne alla tulla alles siis, kui kõik riigid on jõudnud kõrgemasse arengu etappi, kus võrdselt on arenenud tööstus ja põllumajandus.¹⁰

Absoluutse eelise teooria tekitas aga küsimusi kaubanduspartnerite mõlemapoolse kasu saamise osas. Absoluutse eelise teooria jätkuks oli 1817. aastal tuntud Inglise majandusteadlase David Ricardo poolt kirjutatud teos "Poliitilise ökonomia ja maksustamise printsiibid", milles avaldatud ideed said tuntuks kui „*Comparative advantage*“ ehk suhtelise eelise teooria. Suhtelise eelise teooria eesmärgiks oli pakkuda lahendust olukorrale kaubavahetuses, kus üks riik omab täielikku eelisseisundit kõikide kaupade ja teenuste osas. Lahenduseks on see, et riik, kes on halvemas olukorras, peab spetsialiseeruma selle kauba või teenuse tootmisele, milles ollakse eelisseisundit omava riigiga enim konkurentsivõimelisemad. Samas tuleks importida kaupa, mille osas mahajäämus on kõige suurem. Absoluutses eelisseisundis olev riik spetsialiseerub aga selle kauba tootmisele, kus tema eelisseisund on suurem.

¹⁰ Gomes, L., *Foreign Trade and National Economy: Mercantilist and Classical Perspectives* (London, 1987), p 187; vaata ka Szporluk, R., *Communism and Natsionalism: Karl Marx versus Friedrich List* (New York-Oxford, 1988), p 116

Suhtelise eelise teooria annab võimaluse riikidele, kes oma geograafilise asendi, kliima, rahvaarvu vähesuse või mõne muu põhjuse tõttu ei ole suutelised konkureerima rahvusvahelise kaubanduse turul. Sarnaselt absoluutse eelise teooriale, soovivat suhtelise eelise teooria keskenduda ühele kaubale või teenusele, milles mahajäämus kõige väiksem ehk teisisõnu, kus ollakse turuseisundilt parimad.

David Ricardo teooria täiustamiseks löid Stockholmi Majanduskooli professorid Eli Heckscher ja Bertil Ohlin neljast teoreemist koosneva majandusteooria „*factor proportions trade*“ ehk tootmistegurite proportsioonide teooria. Eli Heckscher esitas 1919. aastal¹¹ tootmistegurite proportsioonide teooria idee, mida 1930-ndate aastate keskel arendas edasi tema õpilane B. Ohlin¹². Bertil Ohlini teooria järgi sõltuvad kaubaliigid, mida riik ekspordib, sellest, milliseid looduslikud ressursid on ta käsutuses.¹³ Nimedest tuletatult sai teooria nimeks „*Heckscher-Ohlin theory* (HOT). Heckscheri-Ohlini mudeli eesmärgiks oli näidata, et tollitariifid ja piirangud rahvusvahelises kaubanduses avaldavad negatiivset mõju tulude jaotamisele.¹⁴

Tootmistegurite proportsioonide teooria on üles ehitatud riikide ja kaupade kaht põhitegurit arvestades. Riigid erinevad üksteisest selle arvelt, mis tootmistegureid nad tootmisprotsessis omavad. Tooted erinevad üksteisest selle põhjal, mis tooraineid ja kui suures mahus on kasutatud nende tootmiseks. Kasutades neid omadusi, vaidlesid Heckscher ja Ohlin vastu sellele, et riik suudab toota madalamate kulutustega (sealjuures eelist omades) neid tooteid, mille tootmine sõltub suure osas erinevatest teguritest, tuntud ka kui teguri võimalused, näiteks maa, kapital, looduslikud ressursid. Tegurid, mille suhtes omab riik eelist.¹⁵

Siiani oldi arvamusel, et riikidevaheline kaubavahetus tekib, kui riikidel on olemas suhteline eelis teatud toodete valmistamiseks, sealhulgas erinev tööefektiivsus ja kulud. Kaubavahetus saab tekkida, kui suhtelised eelised erinevad riikide lõikes ning samuti erinevad tootmisjaded. David Ricardo suhtelise eelise teooria ei andnud juhiseid,

¹¹ Heckscher, E., *The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income* (Sweden: Stockholm, 1919), p 497-512

¹² Ohlin, B., *Interregional and International Trade* (Sweden: Stockholm, 1933), p 20

¹³ Ohlin, B., *Interregional and International Trade* (Cambridge, 1933), p 34

¹⁴ Kemp, C. M., *Three Topics in the theory of international trade: Distribution, Welfare and Uncertainty* (Amsterdam, New York, 1976), p 283-286; vaata ka Branko, H., *The theory of International Trade: An Alternative Approach* (London, New York 1999), p 57; vaata ka Hocking, E., McGuire, S. B., *Trade Politics, International, Domestic and Regional Perspectives* (London, New York 1999), p 42-43

¹⁵ Husted, S., Melvin, M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004), p 95

millistel tingimustel tekib suhteline eelis ja kuidas mõjutab riikide erinevus kaubavahetust. Heckscheri-Ohlini põhjal on võimalik välja selgitada erinevate riikide spetsialiseerumise väliskaubanduses. Järgneva viiekümne aasta jooksul peale teooria tekkimist, saavutas teooria suure poolehoiu majandusteadlaste hulgas. Heckscheri-Ohlini (tootmistegurite proportsioonide teooria) peetakse sobivaimaks selgitamaks rahvusvahelise kaubanduse olemust.

Mark Blaug, tuntud Inglise majandusteadlane, on Heckscheri-Ohlini teooria kohta kirjutanud oma teoses „*The methodology of economics or how economists explain*“, kus lühidalt on kokku võetud teooria olemuse tugevused ja nõrkused. Riigid ekspordivad kaupu, mis kasutavad rikkalikku ja odavat tegurit tootmisel ning imporditakse kaupu, mida riigis napib. Antud teoreem on usutatav, kuid samuti väga julge: teoreem annab seletusi kaubaartiklite vajalikkuse üle väliskaubanduses, aga seda ainult varustamise mõistes suunatud kaupadele, mis on vähemuses. Kui riigi nõudlus on suunatud kaupadele, mis kasutavad rohkemal määral külluse tegurit, siis teoreem ebaõnnestub.¹⁶

Heckscheri-Ohlini teooria toimimise põhimõtte seisneb selles, et riigi siseturul defitsiidis olevaid kaupu imporditakse ning külluses või heal tasemel spetsialiseeritusega kaupu eksporditakse. Kui aga impordil asendada defitsiitne kaup küllusliku kaubaga, siis ei ole enam võimalik täpselt jadasid välja arvutada, kuhu riigi väliskaubandus suundub. Heckscheri-Ohlini teooria suurimaks miinuseks võib lugeda, et teooriat ei olnud võimalik rakendada erijuhtude korral. Eelnevalt mainitud rahvusvahelise kaubanduse teooriaid peetakse klassikalisteks majandusteooriateks. Hilisemalt on lisandunud alternatiivsed majandusteooriad, mis parandavad ja täiustavad suuremal või vähemal määral varasemaid teooriaid.¹⁷

Heckscheri-Ohlini teooriast välja kasvanud alternatiivteooriatest on laialdasemalt tuntud 1955. aastal ilmunud Rybczynski teoreem.¹⁸ Teoreemi põhiteesiks on, et konstantsete maailma hindade juures, kui peaks juhtuma, et riik tajub ühe teguri varustamise osakaalu suurenemist, siis sõltub edasine tootmisefektiivsus ja intensiivsus antud tegurist rohkem kui teistest.¹⁹

¹⁶ Blaug, M., *The methodology of economics: or how economists explain*, second edition, (England: Cambridge University Press, 1992), p 185

¹⁷ Husted, S., Melvin. M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004), p 98-108

¹⁸ Rybczynski, T. M., *Factor Endowments and Relative Commodity Prices* (Economica, 1955), p 1-5

¹⁹ Husted, S., Melvin, M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004), p 102

Kauba või teenuse tootmiseks vajamineva tooraine tarnimisest tingitud kulutuste suurenemine mõjutab kõige enam edaspidise tootmise intensiivust. Näiteks kui toodetakse puitmööblit, mille katmiseks kasutatakse polüestrist kangast ning kui peaks toimuma kanga kallinemine turul, siis hakkab mööblihind ja tootmismahut sõltuma polüestrilise kanga tarne kättesaadavusest mõistliku hinna eest. Vastasel juhul ollakse sunnitud kergitama hinda turul. Oluliselt mõjutab antud kontekstis riigi tootmist imporditavad kaubad. Sealhulgas elektrienergia ja toorained, mida antud riigis ei leidu, kuid mille abil on tootmine tegevuses.

Vastuolulisim teoreem on teguri hinna võrdsuse teoreem. Rahvusvahelise kaubanduse teguri hindade võrdsustamist mainis esmakordselt Heckscher oma artiklis. Ohlin aga leidis, et teguri võrdsustatud hinna suhtes on maailma kaubanduses pigem soodumus, aga ei midagi enam. Samuelson tõestas, et kaubandus jõuaks lõppude lõpuks teguri hinna võrdsustamiseni maailmas.²⁰ Näiteks riikides, kus on suured palgad ja seda enne kaubavahetuse algust, on tendentsi palkade peatseks languseks. Riikides, kus on madalad palgad, on aga tendents palkade tõusuks. Teoreemi järelduste põhjal tähendab see seda, et sarnased tendentsid jätkuvad, kuni palkade võrdsustamine on saavutatud. Sama kehtib ka kapitaliga seotud tehingute puhul.²¹

Samas võib järeldada, et palkade võrdsustamine, aga ka teiste tootmist ja tööjõudu mõjutavate tegurite erinevused, kajastub tootmise efektiivsuses. Näiteks kui Eestis ja Soomes toodetakse sarnaseid toiduaineid, siis palga erinevus kahe riigi töötajate vahel on olemas. Olulist rolli hakkab siinkohal mängima tooraine kvaliteet, tehnika ja masinapargi moderniseeritus. Piisab sellest, kui Soome ettevõtte omab paremat töökeskkonda, mis on piisav põhjus saadava kasumi ja makstavate palkade vahe tekitamiseks. Palkade võrdsustamist on uurinud oma teadustöös Dan Ben-David. Oma uuringus, kus on võrreldud arenenud Lääne-Euroopa liidu majandusriike pärast Euroopa Liidu loomist, käsitleb ta seda, kuidas kaubanduses piirangute kõrvaldamine mõjutab riikide sissetulekute tasemeid. Tulemustes on näidatud, et kaubanduse piirangute

²⁰ Samuelson, P. A., *International Trade and the Equalization of the factor prices* (Economic Journal, 1948), p 164-165

²¹ Husted, S., Melvin, M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004), p 104

kõrvaldamine tööjõu liikumiselt, on aidanud laiaulatuslikult parandada palgavahede ühtlustumist.²²

Teise maailmasõja lõppedes, mil kujunesid välja iseseisvad riigid ning sooviti ennetada finantskriise ja uusi sõdu, toimus 1944. aasta juulis Ameerika Ühendriikides Bretton Woodsis konverents, kus osalesid maailma juhtivad majandus- ja õigusteadlased. Konverentsi sihiks oli moodustada rahvusvahelise majanduse valitsemissüsteem ehk *Bretton Woodsi* süsteem, mille taotluseks oli hoida maailmamajandus ja valuutakursid stabiilsena. Samuti sooviti muuta II. Maailmasõja järgse maailma majandus- ja kaubandusarhitektuur. Oluliseks peeti fikseerida valuutakurssides ja luua loodava süsteemi institutsionaalsed alustalad. Selle konverentsi tulemusena loodi Rahvusvaheline Valuutafond (IMF), mille eesmärgiks sai teostada kontrolli ja aidata laenudega likviidsusprobleemidega riike ning Maailmapank, mis võimaldab riikidele finantsabi ülesehitustöödeks ja arenguprogrammideks. Samuti loodi Üldine Tolli- ja Kaubanduskokkulepe (*General Agreement on Tariffs and Trade*, edaspidi GATT), millest praeguseks on välja kasvanud Maailma Kaubandusorganisatsioon.²³

GATTi eesmärkideks sai vältida maailmakaubanduse tagasipöördumist sõjaeelsesesse majandusblokkide ja proteksionismi poliitikasse ning edendada sõjas laastatud majanduste taastumist ja kasvu läbi rahvusvahelise kaubandussüsteemi arendamise. Kuna sõjajärgselt oli riikide sisepoliitikas ja majanduses üsna suur roll, tuli rahvusvahelistel organitel nagu GATT leida poliitika, mis ei piiraks riikide suveräänsust luua sobiv riiklik heaolusüsteem ja täita arengueesmäärke, kuid mis võimaldaks rahvusvahelisel areenil liikuda avatud ja mittediskrimineeriva kaubandussüsteemi suunas. Hoolimata sellest, et GATT polnud ametlikult institutsioon ning vaatamata oma väikesele sekretariaadile ja puudulikule administratiivsele võimekusele, oli see jõuline ja kohanemisvõimeline organ. GATTi raames toimus seitse kaubanduslääbirääkimiste vooru, mille jooksul osavõtjate arv kasvas 13nelt 123ni, riikide kaubanduspoliitikas kaotati enamus kvootidest, alandati märkimisväärselt kaubandustariife ning tegeleti ka mittetariifsete piirangute vähendamisega. GATT mängis seeläbi suurt rolli teise maailmasõja järgses rahvusvahelise kaubanduse elavnemises.²⁴

²² Ben-David, D., *Equalizing Exchange: A Study of the Effects of Trade Liberalization* (Quarterly Journal of Economics, 1993), p 34

²³ Mikesell, R. F., *The Bretton Woods Debate: A Memoir* (Princeton University Press, 1994), p 1

²⁴ Välisministeerium, „WTO ajalugu“, <www.vm.ee/?q=node/4436/> (25.02.2014)

Vene juurtega Ameerika Ühendriikide majandusteadlane Wassily Leontief otsustas 1954. aastal panna proovile tootmistegurite proportsioonide teooria paikapidavuse. Varasemalt on teada, et Heckscher-Ohlin'i teooria ütles, et iga riik ekspordib, kasutades ära külluslikkuse tegurit. Varasemalt polnud keegi teooriat kahtluse alla seadnud, ning tegelikult polnud ka teadmisi teooriat empiiriliselt proovile panna, enne kui sisendi-väljundi analüüs leiutati. Oma tulemustes leidis Leontief, et Ameerika Ühendriigid, kõige külluslikuma teguriga riik igas valdkonnas, ekspordis tööjõu ja kapitali kulu nõudvaid kaupasid, samal ajal importides tööjõudu ja kapitali kulu nõudvaid kaupasid, mis kulude osas ületasid eksporditavaid kaupu. Saadud uuringu tulemust kutsutakse „*Leontief Paradox*“ ehk Leontiefi paradoksiks. Oma uuringu aluseks võttis Leontief 1947. aasta Ameerika Ühendriikide statistika. Selline valik on tekitanud palju kriitikat, kuna tegemist oli sõjajärgse ajaga ning majandus polnud veel stabiliseerunud.²⁵

Leontiefi paradoksile vastandus Rootsi majandusteadlase Staffan Burenstam Linderi „*Country Similarity Theory*“ ehk riikide sarnasuse teooria. Esmakordselt esitleti teooriat 1961. aastal ning eesmärgiks oli kirjeldada rahvusvahelise kaubanduse trende. Selle kohaselt, mis on tuntud ka kui „*Linder hypothesis*“ ehk Linderi hüpotees, on riigid, kellel on sarnanes suurusjärgus sissetulek, kõige tõenäolisemalt väliskaubanduses seotud. Linder pani tähele, et sarnaste sissetulekutega riikidel on ka sarnane tarbijate eelistuste tegur. Hilisemalt lisandusid hüpoteesid sarnaste geograafiliste eelduste osas, kultuuri, arengutaseme ja tööstuse kujunemise osas. Riikide sarnasuse teooria on vajalik, sest varasemalt poldud arvestatud tõsiasi, et näiteks kui Austria ettevõtja soovib turustada tööstuskaupu välismaale, peab ta siseturul saama kindluse, et tasub turustada ka mujale.

Teooria „*Product life-cycle theory*“ ehk toote elutsükli teooria ilmus 1960te lõpul, mille peamiseks autoriks loetakse Raymond Vernoni, kes on rõhutanud toote tsüklit, mille individuaalsed tooted elu jooksul läbivad²⁶. Tsüklit, kui toode esimest korda luuakse ja valmistatakse paiskamiseks turule, nimetatakse toote sünniks. Toote arendus, parendamine ja täiustamine aja jooksul ning lõpuks toote likvideerimine turult on toote elutsükkel. Teooria kohaselt toote elutsükli alguses pärinevad kõik, alates tooteosadest lõpetades tööjõuga, samast piirkonnast, kus toode leiutati. Hiljem, kui toode võetakse omaks ja paisatakse välisturgudele, liigub tootmine kaugemale algsest piirkonnast.

²⁵ Iowa State University, „Leontief paradox“, <www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/leo.htm>

²⁶ Lindert, H. P., *International Economics* (Irwin/McGraw-Hill, 1988), p 110 (16.03.2014)

Osadel puhkudel, saab tootest importkaup riigile, kus toode leiutati.²⁷ Näiteks kui riigis luuakse sõiduautosid tootev ettevõtte. Teatud aja pärast liigub tootmine riigist väljapoole, kus asuvad odavamad tootmis- ja tööjõukulud. Kuigi toote idee kuulub riigi ettevõttele, siis hiljem on vaja sama sõiduautot välismaalt importida.

Seoses suhtelise eelise teooria ja Heckscher-Ohlin teooriaga kerkis esile „*intra-industry trade*“ ehk haruvaheline kaubavahetus, mis piltlikult öeldes tähendas sarnaste kaubagruppide importi ja eksporti. Samuti on tegemist uudseima kaubandusteooriaga, mis on laialdaselt kasutuses tänapäevases kaubanduse käsitlustes. Näiteks California osariik Ameerika Ühendriikides tegeleb üheaegselt kohapeal toodetud veinide väljaveoga, kui ka Prantsuse või Hispaania veinide sisseveoga. Sama võib öelda riikide kohta, kes toodavad sõiduautosid, nagu Saksamaa, kes samal ajal impordib sõiduautosid Jaapanist. Rahvusvahelise kaubanduse traditsioonilise mudel saadi tänu suhtelise eelise ja tootmistegurite proportsioonide teooriale, mis üritasid seletada rahvusvahelise kaubanduse toimimist. Mõlemad teooriad kasutasid suhtelise eelise mõistet seletamiseks põhjust, miks riigid kauplevad. Kuid paljud majandusteadlased on arvamusel, et need teooriamudelid ei anna selgitust haruvahelisele kaubavahetusele, sest nende eelduste kohaselt identsete teguritega riikidel puudub otstarbekus importida ja eksportida samu kaupu.²⁸

Harusisene kaubavahetus saab toimuda, kui riik ekspordib ja impordib samu kaupu, mis kuuluvad sama kaubaartikli klassifikatsiooni. Suhtelise eelise tegurite võimalustest ei ole abi ennustamiseks harusisese kaubavahetuse kulgemist. Harusisese kaubavahetuse toimumiseks on mitmeid põhjuseid. Kauba erinevus turul pakutavast ehk tootjad üritavad luua kaupu ja teenuseid, mida mujalt ei leia, seega saavutades suhtelise eelise sama kaubaartikli osas. Siinkohal tuleb eristada *Intra-Industry trade* ja *Inter-Industry trade*. Viimane tähendab seda, et eksporditakse ja imporditakse samu kaupu, kuid mis ei kuulu samasse kategooriasse.²⁹ Näiteks teraviljatooted. *Inter-Industry trade* lubab asendada nisujahutooteid rukkijahu omaga. *Intra-Industry trade* aga välistab suhtelise eelise tagamise.

²⁷ Hill, C., *International Business Competing in the Global Marketplace*, 6th edition, (USA: Boston McGraw-Hill Press, 2007), p 168

²⁸ Krugman, P., Obstfeld, M., *International Economics: Theory and Policy*, second edition, (New York: Harper Collins, 1991), p 367

²⁹ Appleyard, D. R., Field, A. J. Jr., Cobb, S. L., *International Economics*, seventh edition, (New York: McGraw-Hill Irwin Companies Inc, 2010), p 193-195

Kauba transpordiga seotud kulutused on järgmine põhjus, miks harusisene kaubavahetus aset leiab. Nimelt pole otstarbekas toota kaupu teatud regiooni jaoks, kui näiteks on võimalik seda importida lähiriigist.³⁰ Näiteks odavam on tuua Lätist kala Lõuna-Eesti maakondadesse, kui tuua seda Lääne-Eesti maakondadest.

Dünaamilise majandamise skaala on samuti loetud harusisese kaubanduse tekkimise põhjuseks. Nimelt ütleb teooria, et kui on käimas kaks tootmisliini, mis toodavad samu kaupu, üks residentriigis ja teine välisriigis, ning on teinud seda pikemat aega, toimub nähtus, kus tootmisportsessis toimub oskuste paranemine, mida tuntakse ka kui „*dynamic economies of scale*“. See tähendab, et ühe tooteühiku peale tehtavate kulutuste minimeerimine on toimunud just tänu kogemusele. Tänu kulutuste vähenemisele toimub ka mõlema kaubatootja toodangu hinnatõus. Ehk kahes riigis toodetakse sama kvaliteedi ja hinnatasemega kaupu ning harusisese kaubavahetuse alus on loodud eksportimisel ja importimisel.³¹ Antud kahe riigi kontekstis võrdsustuks olukord antud kaubagrupis, ning erinevust ei tekiks ka siis, kui riik ekspordib või impordib sama toodet teisest riigist.

1971. aastal ilmustasid Herbert Grubel ja Peter Lloyd harusisese kaubavahetuse empiirilise uurimustöö ning väljastasid *Grubel-Lloyd indeksi* (vt Joonis 1), mis aitab mõõta teatud kauba osalust harusiseses kaubavahetuses.³²

$$IIT = 100 * \left(1 - \frac{\sum_{j=1}^n |X_j - M_j|}{\sum_{j=1}^n (X_j + M_j)} \right)$$

Joonis 1. Harusisese kaubanduse mõõtmise valem (Grubel-Lloyd index)³³

Joonisel kujutatud valemis tähistab J teatud tööstusharu ja n markeerib erinevaid tööstusharusid. IIT tähendab valemis *Intra-Industry Trade* (harusisene kaubandus), kus teoreetiliselt saab IIT-le vastata arv 100. See saab olla ainult juhul, kui kõik riigid on seotud harusisese kaubandusega ja kaubavahetuse kõik tooted tootegruppides on

³⁰ Appleyard, D. R., Field, A. J. Jr., Cobb, S. L., *International Economics*, seventh edition, (New York: McGraw-Hill Irwin Companies Inc, 2010), p 195

³¹ Schmid, A. A., *Property, Power and Public Choice: An Inquiry Into Law and Economics* (Praeger Publishers Inc, 1987), p 95

³² Grubel, H. G., Lloyd, P. J., *The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade* (Economic Record 47, 1971), p 494–517

³³ *Ibid*, p 494–496; vaata ka Grubel, G., Lloyd, P. J., *Intra-Industry Trade* (London: Macmillan, 1975), p 96

võrdsed. Näiteks eksporditakse sõiduautosid ja imporditakse sõiduautosid. Kui üksik kaubaartikkel erineb impordi ja ekspordi osas, aga üldine riigi kaubandus on võrdne, siis on IIT väärtuseks 0.³⁴

Kokkuvõtvalt on rahvusvaheline kaubandus pika ajalooga majandusharu. Alates 15. sajandist on rahvusvaheline kaubandus muutunud ning saanud hulgaliselt teoreetilisi tõekspidamisi, mis on aidanud maailma majandusel areneda. Selleks, et eksport saaks toimuda peab olema riik, kes impordib saadud kaupu. Majandusalaste teooriate edasiviivaks stiimuliks on olnud võimalus hinnata majanduse käekäiku ja arvestada võimalike muutustega. Globaliseerumine on toonud kaasa üha enam esineva harusisese kaubavahetuse teooria rakendumise. Riikide konkurentsitase on tõusnud, suurte ja väikeste majandusriikide vahe on vähenenud, samuti toodete kvaliteedi erinevate riikide lõikes. Näiteks võivad toota Eesti ettevõtted sama heal tasemel IT-tarkvarasid, kui teised Euroopa Liidu liikmesriigid.

1.2 Maksubaasi mõiste ja seos ekspordiga

Maksud on riigi toimimise põhialusteks ning stabiilse finantseeringu allikaks. Erinevate maksude kooslusel tekib maksubaas ehk maksude kogum. Makse on eri liiki ning need hõlmavad paljusid erinevaid elu valdkondi. Eestis vastutab maksude kehtestamise eest riigikogu ja maksude kogumise eest riigikogu õiguslikult volitatud avaliku sektori asutus Maksu- ja Tolliamet. Teatud reeglite ja süsteemide võrgustiku abil toimubki maksude kogumine. Maksude maksmise kohustus on füüsilistel ja juriidilistel isikutel. Fiskaalsete maksude abil parandatakse elanikkonna heaolu, ehitatakse uusi taristuid, luuakse sotsiaalhoolekande süsteem, tagatakse siseriiklik turvalisus ning finantseeritakse riiklikke välisinvesteeringuid.

Mõiste „maksud“ on ära toodud Eesti Maksukorralduse seaduses. Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel

³⁴ Husted, S., Melvin, M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004) p 137

puudub otsene vastutasu maksumaksja jaoks³⁵. Maksude eesmärk on tagada riigi fiskaalne toimimine ja elanikkonna turvamine. Rahaline kohustus võib olla ühekordne näiteks pärandiks saadud maja müügist saadud tulu maksustamine või perioodiline, nagu näiteks töötasult kinnipeetav tulumaks. *The Organisation for Economic Co-operation and Development* (edaspidi OECD) klassifitseerib termini „maksud“, kui seadusega kindlaks määratud ja kõigi indiviidide kontekstis ebavõrdsete rahaliste maksetena valitsusele. Ebavõrdsus on tingitud sellest, et valitsuse poolt tagatud hüvitised kõigile kodanikele ei ole proportsioonis kodanike poolt makstud maksudega. Maksuks ei saa lugeda muid kohustusi näiteks maksuvõlg või laen riigile.³⁶ Iga maksumaksja panus riigi eelarvesse on erinev, kuid peaksid lähtuma Adam Smithi maksude põhinõuetest. Adam Smith (1723-1790) sõnastas oma põhiteoses „Rahvaste rikkus“ maksude neli põhinõuet: (1) „igauht tuleb maksustada vastavalt tema varale ja sissetulekule“ (maksevõimelisuse printsiip); (2) „igauks peab teadma, kui palju, kus, kuidas ja millal ta peab maksu maksuma“ (määratletuse printsiip); (3) „maksu maksmine peab olema korraldatud maksumaksjale võimalikult sobival“ (mugavuse printsiip); (4) „maksustamiskulud peavad olema minimaalsed“ (odavuse printsiip).³⁷ Lihtsustatult on maks üksikisikutelt, ettevõtelt ja muudelt organisatsioonidelt valitsuse poolt seaduse alusel võetav kohustuslik maks riigi valitsuskulude katmiseks ja ühisteenuste tagamiseks³⁸.

Esimesed teadaolevad maksud kehtestati ca 2500 aastat eKr Mesopotaamias. Kuigi sellel perioodil ei olnud rahatähti ega münte, pidid antiiksed majapidamised maksuma makse asjades ja on teada, et makse tuli tasuda erinevalt terve aasta vältel. Maksustamise objektiks oli nn inimese maks või ka „peamaks“, mille tasumiseks pidid inimesed tooma lehma või lamba võimudele. Samal perioodil maksustati ka kaupmehi, kes transportisid kaupu ühest regioonist teise. Kehtestati tollimaks, kaubamaks ja muid teisi makse.³⁹ Juba sel perioodil oli maksustamise eesmärgiks riigi varasalve täitmine ja heaolu tagamine ka perioodil, mil saagikus põldudel on kesine ning kariloomade kasvatamise käigus tekib komplikatsioone. Järgnevate aastatuhandete jooksul muutus maksude kogumine spetsiifilisemaks ja mitmekesisemaks. Lisaks on maksude kogumist

³⁵ Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud 01.07.2002 - RT I 2002, 26, 150 ... RT I, 31.01.2014, 6, §2

³⁶ OECD, „Definition of taxes“, <www.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf> (14.03.2014)

³⁷ Ulst, E., Hanson, M., *Riigirahandus II* (Tartu Ülikooli kirjastus, 1996), lk 17

³⁸ Linnaks, E., *Inglise-Eesti raamatupidamisterminite seletussõnastik* (Tallinn: AS Külim, 1994), lk 178

³⁹ Sharlach, T., „Taxes in the Ancient World“ (2014), <www.upenn.edu/almanac/v48/n28/AncientTaxes.html> (14.03.2014)

lihtsustanud ka vermitud müntide ja paberraha kasutusele võtmine. Eesti maksuajalugu ulatub aegadesse, mil esimesed võõrvõimud kehtestasid siin võimu. Seega on eestlased olnud osaks teise riigi maksusüsteemist. Iseseisvumisperioodil 20. sajandi alguses võeti enamuse makse üle Tsaari-Venemaalt, kuid muudeti suuresti maksude määrasid ja kehtestati tollitariife väliskaubanduses. Näiteks hakkas sel perioodil kehtima uus tollikorralduse seadus, millega kaotas valitsus eksportööride kohustuse müüa 25% ekspordist saadud valuutast riigikassale. Selle asemele seati sisse ekspordimaks, mis olenes maailmaturuhindadest ning sellest, kas kaup oli tooraine või valmisraud.⁴⁰

Ekspordimaks taotles ekspordi piiramist, kuid näiteks linamonopoli likvideerimisega kaotas riik tähtsa sissetulekuallika. Seda pidi korvama lina eksportööridelt võetav väljaveomaks (30% lina baashinnast, mida hiljem alandati 15%le ja 1920. aasta novembris 5%le). Muudatusi tehti ka imporditollides. Uus tollitariif (1. maist 1921. a.) määras importkaupadele tollimaksud kindlate protsentidena kauba hinnast. Need kõikusid 10-30% piires. Endise tariifiga võrreldes vähenes mõningate toorainete (kakao, toortubakas jt.) toll. Samas tõsteti valmistoodete (tubakatooted, šokolaad jne.) tolle kuni 100%ni kauba hinnast.⁴¹ Tollitariifi eesmärgiks oli üksikute ettevõtete soodustamine odavama imporditava tooraine võimaldamise ja samast toorainest valmistatud toodete sisseveo piiramisega.⁴²

Ekspordimaksu näide on tõend sellest, et noores riigis üritati leida uusi rahalisi vahendeid, et hakata riiki üles ehitama. Ekspordimaks on tänapäeval kehtimas vähestes riikides, küll aga on kehtestatud ekspordi „duty“ ehk tariif, mis toob täiendavat maksutulu riigi maksubaasi. Majanduses tähendab „duty“ teatud sorti maksu, mis on seotud tollipiiriga ja mis on sätestatud riigi poolt. Antud terminit kasutatakse enim kaupade puhul, mis on ostetud välismaalt.⁴³ Taasiseseisvunud Eestis enam ekspordimaksu ei eksisteeri. Riik on võtnud suunitluse ettevõtluse arendamiseks ning on taganud vastava keskkonna ettevõtjatele, et arendada ja investeerida ettevõtluse arengut. Hetkel liigitatakse Eestis maksud riiklikeks ja kohalikeks. Riiklikud maksud on

⁴⁰ Tomson, E. (2002). „Tollipoliitikast Eesti Vabariigis“.<
http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2002/2002/1_Makromaj_sotspol/22_Tomson.pdf> (01.03.2014)

⁴¹ *ibid* (01.03.2014)

; vaata ka Pauts, H., *Kodanliku Eesti tollipoliitikast aastail 1919-1924*, (Tartu: TRÜ Toimetised, Majandusteaduslikke töid III, 1961), lk 53

⁴² *ibid* (01.03.2014)

⁴³ Sullivan, A., Sheffrin, M. S., *Economics: Principles in action* (Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall, 2003), p 450

tulumaks; sotsiaalmaks; maamaks; hasartmängumaks; käibemaks; tollimaks; aktsiisid; raskeveokimaks⁴⁴.

Tulumaksu peavad maksma kõik maksumaksjad, nii füüsiline kui ka juriidiline isik, kes teenib tulu, näiteks saab ettevõttes palka või müüb kinnisvara. Sotsiaalmaksu maksavad kõik need maksumaksjad, kes on ametlikult tööl ning kes saavad riigilt sotsiaalhoolekande poolt pakutavaid hüvesid. Maamaksu tasumise kohustus on kõigil, kes omavad kinnisvara ning seega kuulub maaalune maa maksustamisele. Hasartmängumaks kogutakse kasiinode, lotode ja muude hasartmänge korraldavate ettevõtete pealt. Käibemaks koguneb ettevõtluses tekkiva käibe pealt; näiteks ettevõtte müüb kütust tanklas. Tollimaks on kehtestatud riiki sisenevate ja väljuvate kaupade tarbeks, et kontrollida ületatavaid piirmäärasid, mis maksuvabastuse puhul kehtivad. Aktsiisid laekuvad aktsiisikaupade nagu alkohol, tubakas, kütus ja elekter pealt. Eesmärgiks on nende maksude kaudu piirata elanikkonda või keskkonda mõjutavate kaupade tarbimist. Raskeveokimaksu eesmärgiks on maksustada ettevõtjaid, kes kasutavad riiklike teid transportteenuse pakkumiseks või kaubaveoks. Kohalikud maksud kehtestatakse valla- või linnavolikogu määrusega vastavalt kohalike maksude seaduses sätestatud tingimustele⁴⁵.

Eespool nimetatud maksud moodustavadki maksubaasi, mis on riigieelarve moodustamise põhilisi tegureid. Maksubaas on objekt, mille alusel määratakse maksukohustus. Agregaatselt on maksustamisaluseks objektide summa – tulumaksu puhul sissetulekud; omandimaksuga maksustamisel omandi koguväärtus.⁴⁶ Seega maksubaas on hinnatav maksuobjektide hulk, mille tulu aasta-aastalt erineb ning mille erinevus on tingitud paljudest faktoritest. Näiteks tulumaksu laekumise efektiivsuse otsustab riigis tegutsevate ettevõtete tulemuslikkus ja töötajatele makstav töötasu. Töötasust sõltub lisaks tulumaksule ka sotsiaalmaks, sest suurema palga juures tasub töandja suuremaid sotsiaalmakse. Sellest omakorda sõltub riigis elavate elanike heaolu ja riigi võimekus korraldada haldusüksuste tööd. Parem maksulaekumine on indikaatoriks, et riik suudab säilitada stabiilsust ka siis, kui tegemist on majanduslangusega ning ei soovita senist saavutatud taset langetada. Aaron Wildavsky on oma teoses „*The politics of the budgetary process*“ välja toonud fakti, et eelarve

⁴⁴ Maksukorralduse seaduse §3 lg 3

⁴⁵ Kohalike maksude seadus, 21.09.1994, jõustunud 24.10.1994 - RT I 1994, 68, 1169 ... RT I, 07.06.2013, § 2

⁴⁶ Linnaks, E., *Inglise-Eesti raamatupidamisterminite seletussõnastik* (Tallinn: AS Külim, 1994), lk 178

koostamine vaestes riikides kõigub rohkem iga-aastaselt, kui jõukamal järjel olevates riikides.⁴⁷ Absoluutse eelise seisukohalt võidaksid kõik riigid, kui spetsialiseerutakse teatud valdkondade ja tööstuste arengule, pakkudes maailmaturul konkurentsivõimelist kaupa või teenust. Sealjuures olenemata riigi suurusest.

Väliskaubanduse, täpsemalt ekspordi, rolli maksubaasile on raske hinnata. Seos maksubaasi ja ekspordi vahel tekib ettevõtete kaudu, kes antud riigis tegutsevad ja kes enda toodetud kaupu ja teenuseid välisturgudele pakuvad. Maksude laekumise tingib asjaolu, et kasutatakse riigi elanikke toodete või teenuste tootmiseks. Tööjõu pealt on ettenähtud tasuda maksud. Näiteks kui ettevõtte, kelle tegevusalaks on elektriseadmete tootmine ja kes tegutseb Saksamaal, on kohustatud tasuma vastavad maksud Saksamaa riigikassasse. Üldjoontes on tegemist kõrgema palgalise tööjõuga, mis tähendab, et maksude laekumine on tunduvalt suurem, kui ettevõttel, kelle töötajad valmistavad tooteid ja teenuseid siseturul tarbimiseks. Riigiti antud võrdlus erineb, sest rolli mängib siseturu suurus ja pakkumise olemasolu. Lisaks mõjutab elanikke tarbijahinnaindeksi, milliseid ja kui suures mahus tooteid ja teenuseid suudetakse osta. Suhtelise eelise teooria kohaselt tuleks keskenduda nendele turgudele, kus toodetav kaup on defitsiidis või ebakvaliteetne.

Eesti siseturu väiksuse tõttu saab arvestatava kasumi ja arengu saavutamiseks suunata tooted ekspordile. Ekspordivad ettevõtted omavad erinevaid eeliseid. Näiteks mitme erineva maa turgudel tegutsev firma on paremini kaitstud riigisiseste turukonjunktuuri kõikumiste eest. Arenenud kodumaisel turul küpsuse saavutanud ja vananeva toote elutsükli on võimalik pikendada, kui seda müüa mõnel vähemarenenud turul. seda võimalust kasutavad praegu Ida-Euroopa turgudel paljud rahvusvahelised firmad. Edukamad Eesti firmad on tõdenud, et rahvusvahelise konkurentsi kogemus arenenud välisturul aitab ka Eestis oma turuosa kaitsta ja suurendada. Ekspord stimuleerib tootmise tehnoloogilist taset tõstma. Kõrgtehnoloogia vallas tegutsev firma saab ekspordijana õigeaegselt tunnetada neid turu ja tehnoloogia arengutrende, millest siseturg veel märku ei anna⁴⁸. Eespool nimetatud eeliste täitmisel on võimalik saavutada oluline edasimineku ja panus siseturu arengusse. Ekspordiartiklite mitmekesisus ja tehnoloogiline tase aitab parandada majandustulemusi. Samuti paraneb ettevõtte panus

⁴⁷ Wildavsky, A., *The politics of the budgetary process* (Boston: Little Brown, 1964), p 87

⁴⁸ Elenurm, T., Aulik, S., Varblane, U., Tammemägi, T., Aasma, A., *Ekspordi käsiraamat* (Tartu: AS Atlex, 1998), lk 9

maksude laekumisse. Eesti kontekstis laekub ekspordiga tegelevatelt ettevõtetelt paljusid makse, mis on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Ekspordiga seotud maksud maksubaasis.⁴⁹

Maksuliik:	Seos ekspordiga:
Tulumaks	Ettevõtlus/tööjõult laekuv
Sotsiaalmaks	Tööjõult laekuv
Töötuskindlustusmaks	Tööjõult laekuv
Kohustuslik kogumispensioni makse	Tööjõult laekuv
Käibemaks	Tooraine, materjali ostude pealt laekuv/müüdava kauba pealt laekuv
Aktiisid	Ettevõtluse tarbeks ostetud aktsiisikaubad (kütus, elekter)

Ekspord ja maksubaas on omavahel tihedalt seotult. Tabelist 1 selgub, et ekspord seob maksubaasiga kuus maksuliiki, mis on ühtlasi ka suurimad maksuliigid maksubaasi moodustamisel. Antud tabel on koostatud Eesti näitel. Maailma kontekstis on maksud enamjaolt samad, teatud riikide puhul võib lisada ka ekspordi maksu või siis ekspordi tariifidest tulenevad täiendavad laekumised. Tulumaksu laekumise seos väljendub ettevõtlusest teenitava tulu pealt maksude kogumise ja töötajate pealt kinnipeetava tulumaksu näol. Kui ettevõtte teenib kauba või teenuse müügist tulu, tuleb saadud tulu maksustada tulumaksuga. Samuti kehtib reegel selle kohta, kui ettevõtte võtab tööle töötaja ja vormistab ta ametlikult tööle, pidades kinni töövõtja teenitud palgalt tulumaks. Sarnaselt tulumaksuga on tööjõukuluna arvestatud ka sotsiaalmaks, mis on riiklik maks, tagamaks rahaliste vahendite olemasolu sotsiaalhoolekande jaoks, mis tagab töötajale ravikindlustuse ja samuti ka haigestumise järgselt haiguslehele jäämine. Töötuskindlustusmaks tagab regulaarse hüvitise juhul, kui töövõtja ja tööandja vahel lõpetatakse tööleping, maks koguneb reservfondi ning vajadusel realiseeritakse. Kohustuslik kogumispension on töövõtja pensionini kogunev summa, millest hakatakse pensionile jäädes maksumaksjale pensionit maksuma. Käibemaksu maksab ettevõtte kahel

⁴⁹ Autori koostatud tabel Tulumaksuseaduse, 15.12.1999, jõustunud 01.01.2000 - RT I 1999, 101, 903 ... RT I, 23.12.2013, 3; vaata ka Sotsiaalmaksuseaduse, 13.12.2000, jõustunud 01.01.2001, osaliselt 01.01.2002-RT I 2000, 102, 675 ... RT I, 10.01.2014; vaata ka Käibemaksuseaduse, 10.12.2003, jõustunud 01.05.2004 - RT I 2003, 82, 554 ... RT I, 18.02.2014, 2; vaata ka Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse, 04.12.2002, jõustunud 01.04.2003 - RT I 2003, 2, 17 ... RT I, 21.03.2014, 4; vaata ka Töötuskindlustuse seaduse, 13.06.2001, jõustunud 01.01.2002 - RT I 2001, 59, 359 ... RT I, 16.04.2014, 5; vaata ka Riikliku pensionikindlustuse seaduse, 05.12.2001, jõustunud 01.01.2002 - RT I 2001, 100, 648 ... RT I, 10.01.2014, 2 põhjal

juhul. Esiteks siis, kui ettevõtte ostab käibemaksukohustuslase käest kaupu, makstes saadud kauba või teenuse pealt. Teiseks siis, kui ettevõtte on käibemaksukohustuslane ning müüdnud toodete pealt tekkinud käibe maksustab. Aktsiiside tasumine on vältimatu ettevõtluse raames, olgu selleks kütuse ostmine ettevõttele kuuluvatesse sõidukitesse või elektri kasutamine tootmise jaoks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maksubaas on hinnatav maksu objektide kogum, mis sõltub paljudest teguritest. Maksud on üksikisikutelt, ettevõtetelt ja muudelt organisatsioonidelt valitsuse poolt seaduse alusel võetav kohustuslik maks riigi valitsuskulude katmiseks ja ühisteenuste tagamiseks. Hetkel on Eestis riiklikeks maksudeks tulumaks, sotsiaalmaks, maamaks, hasartmängumaks, käibemaks, tollimaks, aktsiisid ja raskeveokimaks. Varasemalt on olnud ka ekspordimaks, millega sooviti tagada kohalikele tootjatele odavamalt toorainet. Ekspordi ja maksubaasi vaheline seos ilmneb, kui ettevõtte, kes tegeleb ekspordiga, palkab lähteriigi kodanikke endale tööle. Tööle vormistades tekib tööandjal kohustus pidada kinni ja lisaks maksta tööjõu pealt mitmeid makse. Lisaks tööjõu pealt makstavatele maksudele panustab ettevõtte ka kaudsete maksude, nagu aktsiisid, teel riigi maksutulule laekumisse.

2. EKSPORDI STRUKTUUR JA MAKSUTULUDE LAEKUMINE

2.1 Eesti ekspordi struktuuri ülevaade

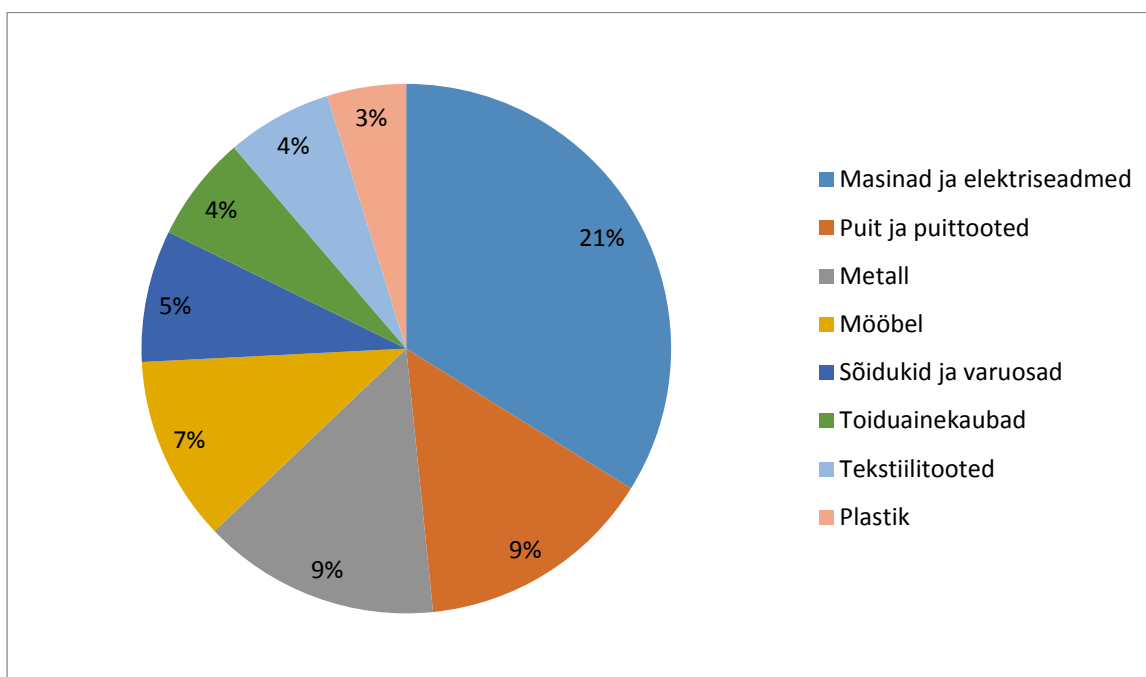
Ekspordi struktuur koosneb kaupadest ja teenustest, mida riik ekspordib. Sama kehtib ka impordi korral. Struktuurides on lisaks residentriigis toodetavatele kaupadele ka reeksporditavaid kaupu ja teenuseid, mis saavad riiki välisriigist, kuid lahkuvad sihtriigist ekspordina. Ekspordi struktuuri kujunemine on tingitud riigi geograafilisest asendist, ressursside kättesaadavusest ning naaberriikide võimekusest. Lisaks mõjutab ekspordi suutlikkus ligi meelitada väliskapitali ja välisinvestoreid, seda just väikeriigi nagu Eesti puhul, kus rahalised vahendid on piiratud mahus. Seoses sellega on riigi seisukohalt oluline, et ekspordi struktuur toetaks maksude laekumist ja maksubaasi laienemist.

Kaubanduse eelduseks on riigis toimiv ja korraldatud tööstus. Näiteks põllumajandusfarmid, mis toodavad piima- ja lihatooteid või puidufirmad, mis toodavad toormaterjali ja puidust mööblit. Eesti kontekstis sai tööstuse rajamine alguse 19. Sajandil. Eelnevalt keskenduti suuresti talupidamisele. Suurtööstuste rajamise eelduseks oli Eesti geopoliitiline asend. Suuremad sadamad, mis asusid Tallinnas, Narvas ja Pärnus, olid ühendatud raudtee võrgustikuga, mis viis kaupu Peterburi, Moskva ja Kesk-Venemaa tööstusrajoonidesse ning seetõttu toimus nende kaudu märkimisväärne osa Venemaa väliskaubandusest. Eesti sadamad olid eelkõige impordisadamad ning peamiselt imporditi puuvilla, kivisütt, koksi, põllutöömehhanismide, tööstusseadmeid, rauda, terast ja väetisi. Eksporditi aga peamiselt teravilja, piiritust ja puitu. Kuna Eesti oli idalääne transiidi oluline kesklüli, siis rajati siia imporditava ja ka eksporditava tooraine, nagu metsamaterjal ja vilja, töötlemise ettevõtteid, sisustati need importmasinatega ja kütusena kasutati põhiliselt Inglismaalt sisseveetud kivisütt. Nii oli tootmine Eestis tulusam kui Sise-Venemaal, sest hoiti kokku veokulusid. Toodangu müümise seisukohast oli tähtis Peterburi lähedus.⁵⁰

Tööstuskaupade tellijaks oli seega Tsaari-Venemaa, kelle rahaliste vahendite abil tööstus üldse rajati. Eesti sai transiidimaaks, ekspordides idast tulnud kaupu läände ja

⁵⁰ Pihlamägi, M., *Eesti industrialiseerimine 1870–1940* (Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 1999), lk 20-37

importides vajalikke tooraineid ja rasketööstust läänest itta. Tööstuse arengu eesmärk oli tootmiskuludelt kokku hoida, mistõttu imporditud toorainetest hakati Venemaa siseturu tarbeks tootma just Eestis. Suurtööstus sai seega tekkida ainult tänu geograafilisele asukohale ja rahalistele vahenditele. Tööstus hõlmas erinevaid tootmisvaldkondi nagu näiteks tekstiil, metallitöö, puittooted. 1890. aastate alguses olid Eesti kuus tähtsamat tööstusharu tekstiili-, metalli- ja masina-, puidu-, mineraalainete töötlemise, toiduaine- ning paberi- ja tselluloositööstus, mille osakaal oli 84% tööstustoodangust⁵¹. Antud tööstusharude toodangust on saanud tänapäeval Eesti olulisemad eksporditüübid. Väliskaubanduse tulusam osa on eksport ja kulukam import. Ekspordi puhul viiakse riigist välja kaupu ja tooteid, mis jagunevad teatud kaubaartikliteks. *Central Intelligence Agency* 2012. aasta andmete põhjal on Eesti põhilised eksporditüübid masinad ja elektriseadmed, puit ja puittooted ning metall.⁵² Seega võib Eesti nüüdisaja kaubanduse alguseks lugeda just perioodi, mil tööstused rajati ning hakati värbama tööjõudu (vt Joonis 2).

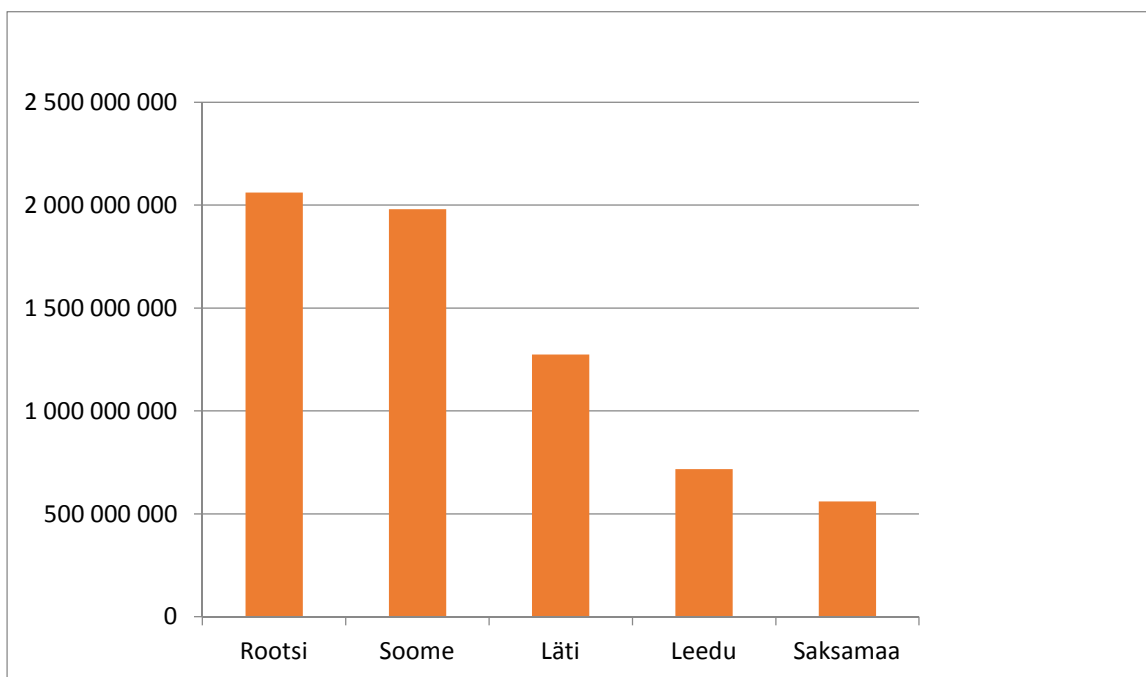
Joonis 2. Eesti suurimad eksporditüübid (osakaal protsentides kogu ekspordist)⁵³

⁵¹ Tomson, E., *Eesti majandusajalugu 20. sajandil* (Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999), lk 12-20

⁵² Central Intelligence Agency, „The World factbook. Europe. Estonia“, <www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html> (01.03.2014)

⁵³ *Ibid*, (01.03.2014)

Ekspordistruktuur koosneb lisaks eksporditartiklitele ka sihtriikidest, kuhu kaupu eksporditakse. Sarnaselt artiklitega on sihtriigid tekkinud geograafilise asupaiga ja poliitilise läbisaamise tõttu. Kui tööstuse algusaastatel oli eksport suunatud ainult Venemaale, siis aja möödudes on Eesti põhilisteks sihtriikideks, kuhu kaupu ja teenuseid eksporditakse, kujunenud Rootsi, Soome ja Venemaa (vt Joonis 3).

Joonis 3. Eesti põhilised ekspordi partnerid Euroopa Liidus (ekspordimahud eurodes).⁵⁴

Joonisel 3 on ära toodud Eesti viis suurimat kaubanduspartnerit Euroopa Liidust, kes omavad suurimat panust väliskaubandusest laekuvale tulule, samuti mõjutavad need riigid Eestisse imporditavaid kaupu ja teenuseid. Jooniselt 3 selgub, et viimaste aastate suurimaks ekspordi sihtriigiks on olnud Rootsi *ca* 2,1 miljardilise euro kasumiga. Ekspordi- ja impordistruktuur on püsinud aastate vältel suhteliselt stabiilsena. Statistikaameti andmetel olid Eesti suurimad eksporditartiklid Rootsi 2013. aastal (% koguekspordist) järgmised:

- 1) masinad ja mehaanilised seadmed - 56,2% (aastane muutus +9%);
- 2) puit ja puidutooted - 9,5% (+17%);
- 3) muud tööstustooted - 6,2% (+15%);
- 4) metallid ja metallitooted - 4,3% (-5%);
- 5) mineraalsed tooted - 3,9% (-59%);
- 6) transpordivahendid - 3,9% (-7%);

⁵⁴ Autori enda koostatud Statistikaameti internetis esitatud andmete põhjal, <www.stat.ee/34254> (01.04.2014)

7) tekstiil ja tekstiilitooted - 3% (+1%).⁵⁵

Ekspordiariklitest on esindatud kõik suuremad kaubaartiklid, mis Eesti ekspordi struktuuris leiduvad. Rootsi puhul on tegemist arenenud ja jõuka majandusriigiga maailmas, kelle sisemajanduse kogutoodang oli 2012. aastal 523,9 miljardit dollarit⁵⁶. Võrdluseks, Eesti sisemajanduse kogutoodang oli 22,4 miljardit dollarit⁵⁷. Väliskaubanduse puhul on oluline, et eksport ületaks importi, mis näitab majanduse tulemuslikkust, sest nagu eelpool sai mainitud, on eksport väliskaubanduse mõistes tulu pool. Kaubavahetussaldo on ekspordi ja impordi võrdlus, mis määrab kas oldi kaubavahetuses plussis või miinuses. Eesti väliskaubanduse käive 2013. aastal oli 3,44 mld eurot ja ülejääk moodustas 0,68 mld eurot.⁵⁸ Seega on Rootsi näol tegemist olulise partneriga, kuhu tasuks ekspordi osakaalu suurendada, kuna tegemist on stabiilse ja kasvutrende näitava turuga. Samuti on Rootsi ekspordi struktuuri silmas pidades kasumliku sihtriigiga, mille abil on Eesti ettevõtetel võimalus areneda.

Eespool toodud joonisel 3 on näha, et Rootsile järgneb Soome 1,9 miljardilise euro käibega. Tähtsamad ekspordiariklid Eestist Soome on mitmesugused masinad ja – seadmed, eriti elektriseadmed ning nende osad, metallid ja metallitooted, puit ja puidutooted, tööstustooted, eelkõige mööbel, erinevad toiduainetööstuse tooted, tekstiil ja tekstiilitooted.⁵⁹ Erinevus Rootsiga on märgatav. Kaubaartiklite valik on tunduvalt mitmekesisem ja ettevõtete seotus on tunduvalt tihedam. Suure osa Soome väikeettevõtete jaoks on lihtsaim viis rahvusvahelistumist alustada Eestist. Ülekaalukalt suurima probleemina Eestis toodi majanduskasvu aastatel esile tööjõupuudust.⁶⁰ Paljud eestlastest oskustöölised valivad just Soome uueks töökoha riigiks, kuna elatustase ja palgad on seal kõrgemad. Samuti on paljud Soome ettevõtted panustanud siinsetesse ettevõtetesse, luues seeläbi Eestis uusi töökohti. Näiteks Soome-Rootsi ühiskontsern TeliaSonera, kuhu alla kuulub EMT ja Elion. Kaubavahetussaldo Eesti ja Soome vahel oli 2011. aastal 3,39 miljardit eurot, millest eksport moodustas 1,80 miljardit (15% Eesti

⁵⁵ Välisministeerium, „Eesti ja Rootsi majandussuhted“ (2014), <www.vm.ee/?q=node/4632> (01.04.2014)

⁵⁶ The World Bank, „GDP (current US\$)“, <data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (02.04.2014)

⁵⁷ *Ibid*, (02.04.2014)

⁵⁸ Välisministeerium, „Eesti ja Rootsi majandussuhted“ (2014), <www.vm.ee/?q=node/4632> (01.04.2014)

⁵⁹ Välisministeerium, „III Eesti-Soome majandussuhted“ (2012), <www.vm.ee/?q=node/4640> (03.04.2014)

⁶⁰ *Ibid*, (03.04.2014)

ekspordist) ja import 1,59 miljardit eurot (12,6% Eesti impordist).⁶¹ Seega teeniti kasumit 0,21 miljardit eurot, sealjuures on Soome suurim importöör Eestisse. Nagu Rootsi on ka Soome Eesti jaoks oluline kaubanduspartner nii ekspordi, kui ka impordi suunal. Mainimata ei saa jätta ka panust investeerimisfondide kaudu.

Soome järgi on suurimaks ekspordi sihtriigiks Läti 1,27 miljardilise euro käibega (vt Joonis 3). Eesti olulisemad ekspordiartiklid Lätti olid 2013. aastal mineraalsed tooted ehk peamiselt elekter (17,5% koguekspordist Lätti), transpordivahendid (12,6%), masinad ja seadmed (10,7%) ning keemiatooted (9,7%).⁶² Eesti impordis 2013. aastal Lätist 1,2 miljardi euro eest. Kaubavahetussaldo oli seega ainult 0,07 miljardit eurot. Aasta varem oli sama näitaja miinus 0,2 miljardit eurot.⁶³ Arvestades Läti energiapoliitikat, mille alusel Läti suudab riigis eksisteerivate tootmisvõimsuste abil katta 60-70% Läti tarbimisest, on 30-40% elektrienergiast riiki imporditud. Imporditud elektri osakaal sõltub vee pealevoolu kiirusest (suurvesi), kogusest ja jaotusest kuude lõikes Daugava jõel. Suurvee puudumise, kuid ühtlasema veekoguse jaotumise korral kuude lõikes suudab Latvenergo toota hüdroenergia abil rohkem elektrit koduturule ning seetõttu impordib ja ekspordib vähem elektrienergiat.⁶⁴ Seega on Läti, arvestades võimalikku energiaressursside kallinemist, vajalik ekspordi sihtriik, kus tuleks suurendada imporditava elektri osakaalu. Elektrienergia eksport on tõenäoliselt põhjus, miks suudeti saavutada kaubavahetussaldo positiivsena. Lisaks on mõlemad riigid paljude kaupade osas üksteist täiendanud. Levinud viisiks on sama kaubagrupi kaupu toota teatud tootmisüksuste tsüklis Eestis ja teatud osa Lätis. Tänu sellele leevendatakse piiratud siseturust tingitud komplikatsioone.

Neljas suurim ekspordi sihtriik on Leedu. Käive 2013. aastal oli ca 0,7 miljardit eurot, koosnedes põhiliselt järgnevatest ekspordiartiklitest:

- 1) masinad ja seadmed – 96,3 miljonit eurot;
- 1) transpordivahendid – 91,1 miljonit eurot;
- 2) loomsed tooted – 86 miljonit eurot;

⁶¹ Välisministeerium, „III Eesti-Soome majandussuhted“ (2012), <www.vm.ee/?q=node/4640> (03.04.2014)

⁶² Välisministeerium, „Eesti ja Läti vahelised majandussuhted“ (2014), <www.vm.ee/?q=node/4620> (07.04.2014)

⁶³ *Ibid*, (07.04.2014)

⁶⁴ Nordic Power Management, „Elektriturg Lätis“, <www.nordicpm.eu/et/turuinfo/elektriturg-latis> (04.04.2014)

3) mineraalsed tooted – 83,3 miljonit eurot.⁶⁵

Kaubavahetussaldo on omakorda tugevalt miinuses, kuna Leedu import Eestisse moodustas ligi 1,2 miljardit eurot, mis tähendab et käive oli 0,5 miljardi euroga miinuses. Seega on Eesti Leedu jaoks kasumlikum kaubanduspartner, kui Leedu Eestile. Siiski on positiivsed Leedu poolsed investeeringud Eestisse, nagu näiteks Paljassaare kalatööstuse ost kalatöötleva Vičiunai poolt. Lisaks võib nimetada Leedu suurima kaupluste keti omaniku Vilniaus Prekyba sisenemist Eesti turule (tegutseb Maxima kaubamärgi all), Lietuvos Energija osalust Estlink merekaabli projektis, Tallinna Külmoone omandamist Leedu investorite poolt ning CD- ja DVD-plaate tootva ettevõtte Baltic Optical Disc poolt tehase rajamist Eestisse.⁶⁶

Viimasena on joonisel 3 ära toodud Saksamaa, 0,5 miljardi euro käibega, millest olulisemad eksporditüübid olid 2013. aastal masinad ja seadmed 109,3 miljonit, puit ja puittooted 98,9 miljonit, muud tööstustooted 79,8 miljonit ning metallid ja metallitooted 33,6 miljonit eurot.⁶⁷ Kõige suurem kontrast ekspordi ja impordi vahelises kaubavahetussaldos on just Saksamaaga. Nimelt kui eksport jäi 0,5 miljardi kanti, siis import oli 1,4 miljardit. Seega vahe on 0,9 miljardit eurot miinuses. Imporditavatest toodetest kattub enamjaolt eksporditavate toodetega, lisanduvad transpordivahendid. Saksamaa sisemajanduse koguprodukt küündib 3,4 triljoni dollarini⁶⁸. Saksamaa on juhtivaid majandusriike maailmas ja seetõttu on ka Eesti turul niivõrd laialdaselt esindatud. Kuna tegemist on riigiga, kus enamus tööstusharudest on esindatud ja kõrgtasemel, peaks Eesti mõtlema seniste eksportartiklite muutmist, kui soovitakse suuremaid kasumeid Saksamaa turult. Välisurule tuleks viia kaupu, mida võiks kergemini turustada, kuna on vähene või puudulik konkurents. Samas on Saksamaalt

⁶⁵ Eesti Statistikaamet, „VK2: Kaupade eksport ja import kaubagrupi (KN 2-kohaline kood) ja riigi järgi (kuud), <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK2&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+KAUBAGRUPI+%28KN+2%2DKOHALINE+KOOD%29+JA+RIIGI+J%C4RGI+%28KUUD%29&path=../Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2> (05.04.2014)

⁶⁶ Välisministeerium, „Eesti-Leedu majandussuhted“, <www.vm.ee/?q=node/4602> (05.04.2014)

⁶⁷ Eesti Statistikaamet, „VK2: Kaupade eksport ja import kaubagrupi (KN 2-kohaline kood) ja riigi järgi (kuud), <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK2&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+KAUBAGRUPI+%28KN+2%2DKOHALINE+KOOD%29+JA+RIIGI+J%C4RGI+%28KUUD%29&path=../Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2> (05.04.2014)

⁶⁸ The World Bank, „GDP (current US\$)“, <data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (02.04.2014)

imporditavad tooted kvaliteetsed ning paljusid tooteid Eestis kohapeal ei toodeta. Seega on siseturu nõudluse kohapealt Saksamaa vajalik partner.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti tööstus rajati 19. sajandi lõpul. Siinsed võõrvõimud on mõjutanud tööstuse arengut rahaliselt, kui ka tööstuse segmendi valikul. Aja jooksul on Eesti eksporditavateks kujunenud masinad ja elektriseadmed, puit ja puittooded ning metall. Eesti peamised ekspordi sihtriigid on Rootsi, Soome, Saksamaa, Läti ja Leedu. Nendest kolme riigiga on Eestil positiivne kaubavahetussaldo, mis tähendab et antud riikidesse eksporditakse rohkem, kui neist imporditakse, seega teenitakse rohkem tulu. Suurimad importijad on Leedu ja Saksamaa, kes lisaks siia toodavatele kaupadele ja teenustele on investeerinud Eesti ettevõtlusesse, loonud Eestis ettevõtteid ja toetanud läbi äritegevuse kohalikke ettevõtteid. Ekspordi struktuur näitab edusamme, kasvades nii mahult kui ka tulemuslikkuses iga-aastaselt.

2.2 Eesti ekspordiga kaasnev maksutulu

Maksutulu on maksude pealt laekuv rahaline tulu. Maksutulu laekumise aluseks on maksubaas, mis määrab ära maksustamisobjektid. Näiteks tulumaksu puhul sissetulek. Maksutulude laekumine sõltub paljudest faktoritest. Näiteks, kuidas on korraldatud maksuseadused riigis, kas need on kõigile üheselt mõistetavad või on võimalik maksude maksimisest juriidilises kontekstis kõrvale hoiduda. Samuti on oluline, et maksustamise objekt oleks selgelt välja toodud. Maksutulu laekumine on otseselt seotud majanduse käekäiguga. Kui majandust tabab langus, siis väheneb ka tunduvalt maksutulu, sest ettevõtteid koondavad või vähendavad inimesi ning laialdasemalt hakatakse kasutama ebaausaid võtteid nagu ümbrikupalga maksmine.

Eksporditavate ettevõtete osakaalu teadmiseks peab omama andmeid selle kohta, kui palju on ettevõttes töötajaid ning milline on ettevõtte panus tööjõukulude tasumisel. 2011. aastal oli suurim ekspordiga tegelev ettevõtte Tallink Grupp AS, kes on eksporditavate suurim tööandja. Enamiku tulust laekub müügist laevadel ja maismaal asuvates restoranides ja poodides. Järgnes Baltic International Trading OÜ, kes tegeleb naftatoodete ja kemikaalide vahendamisega. Ekspordi tabelis asub kolmandal kohal Ericsson Eesti AS, kes on Ericssoni seadmete tootja Tallinna tehases ning Ericssoni toodete ja teenuste müüja Eestis. Seejärel BLRT Grupp AS, mis on laevade ehitamise,

remontimise ning metallkonstruktsioonide valmistamise ja metalli müügiga tegelev kontsern, kuhu kuulub 65 tütarettevõtet enam kui 3400 töötajaga.⁶⁹

Näiteks Tallink Grupp AS, kus 2012. aasta majandusaasta aruandes on märgitud, personalikulu oli 180,5 miljonit eurot, millest palgakulu 152 468 miljonit, sotsiaalmaksete kulu 24 miljonit.⁷⁰ Töötajaid kokku 6747 inimest, kellest Eestis töötab 795 inimest maismaal, koguarvuna ära toodud laevadel 4614 ja hotellis 578 töötajat. Teades, et Tallink Grupp AS teenindab Läänemeresel 18 laevaga, teeb see keskmiseks meeskonna arvuks 256 inimest. Kuus laeva väljub Tallinna Sadamast ning nende meeskonna moodustavad eestlased, mis teeks koguarvuks 1536 töötajat. Hotelle on firmal kokku viis, millest neli asub Eestis. Seega keskmine töötajate arv 116 inimest, kellest Eestis oleks 464 töötajat. Eestis kokku töötab Tallinkis 2795 inimest. Kogu Tallink Grupp AS töötajate arvust moodustab see 41,4 protsenti. Antud arvutuskäigu abil saame teada, kui palju on Eesti riigi maksutulusse panustanud suurim eksportöör. Personalikulud eestlaste puhul 74 miljonit ja sotsiaalmaksete kulu 9,9 miljonit eurot. Personalikulude alla kuuluvad ülejäänud tööjõumaksud ja palgad. Teenistujate palgad erinevad, kuid võttes keskmiseks aastaseks teenistuseks 10 000 eurot netos, saame et palkasid maksti 28 miljoni euro eest. Seega suurusjärgus 55,9 miljonit eurot maksti Eesti riigikassasse makse.

Seega väljendub ekspordi seos maksubaasiga töötajate ja ettevõtluse pealt laekuvate maksude näol. Varem või hiljem jääb siseturg kitsaks, kui soovitakse kasvatada kasumit või areneda tehnoloogiliselt edasi. Ekspordi, kui võimalust, tuleks riigi seisukohalt rohkem propageerida ja kontrollida. Eksportivate firmade kvaliteedi nõuded on kõrgemad, kui siseturul, eriti väikeriikides. Kvaliteedi tagamiseks tuleb ettevõttesse investeerida, tagada kõrgetasemelised töötingimused ja panustada tööjõu koolitusse. Kõik see tähendab lisakulutusi, et ühilduda sihtriigi standarditega. Koos kulutustega kaasneb hinnatõus. Kui tegemist on ekspordiva Eesti ettevõttega, jääb kasum lähteriiki ja maksutulu kasvab aastast aastasse. Kui aga tegemist on näiteks välisriigi tütarettevõttega, kes on registreeritud Eestis ettevõtjaks, ei pea teenitud dividende siin välja võtma, vaid võib viia teenitud kasumid oma koduriiki. Sarnaselt finantstehingutele, toimub ka ekspordi kasumite väljavedu. Näiteks ekspordib Rootsi ettevõtte läbi Eesti Venemaale külmutusseadmeid ning kuna on tegemist ühise Shengeni

⁶⁹ Äripäev online, „Vaata suurimaid eksportööre“ (2011), <www.aripaev.ee/?PublicationId=2025fe6c-b127-4696-bf19-30dc710f1680> (03.03.2014)

⁷⁰ AS Tallink Grupp konsolideeritud majandusaasta aruanne 2012, lk 1-70

tollitsooniga, siis makse ei maksta, vaid kaup liigub läbi ühenduse kolmandasse riiki. Loomulikult, kui kehtestada tollimaks või ekspordimaks, suunatakse kaubateed ümber ning Eesti jääks konservatiivseks riigiks, mille siseturg pole piisavalt ahvatlev, et maksta lisamakse selleks et ettevõtlus Eestisse tuua. Pigem tuleks luua soodsad tingimused nendele ettevõtetele, kes soovivad luua Eestisse tootmistööstust, kasutades ära tööjõudu ning kohalikke firmasid, kelle soov on toota toodangut välisurgudele. Sarnase idee on välja käinud ka Eesti Tööandjate Keskliit, kes on öelnud, et väikeriigi majanduspoliitika peaks toetama eriti eksporditöötajaid, kes annavad oma panuse maksutulude laekumisse ja tööhõive kindlustamisse.⁷¹

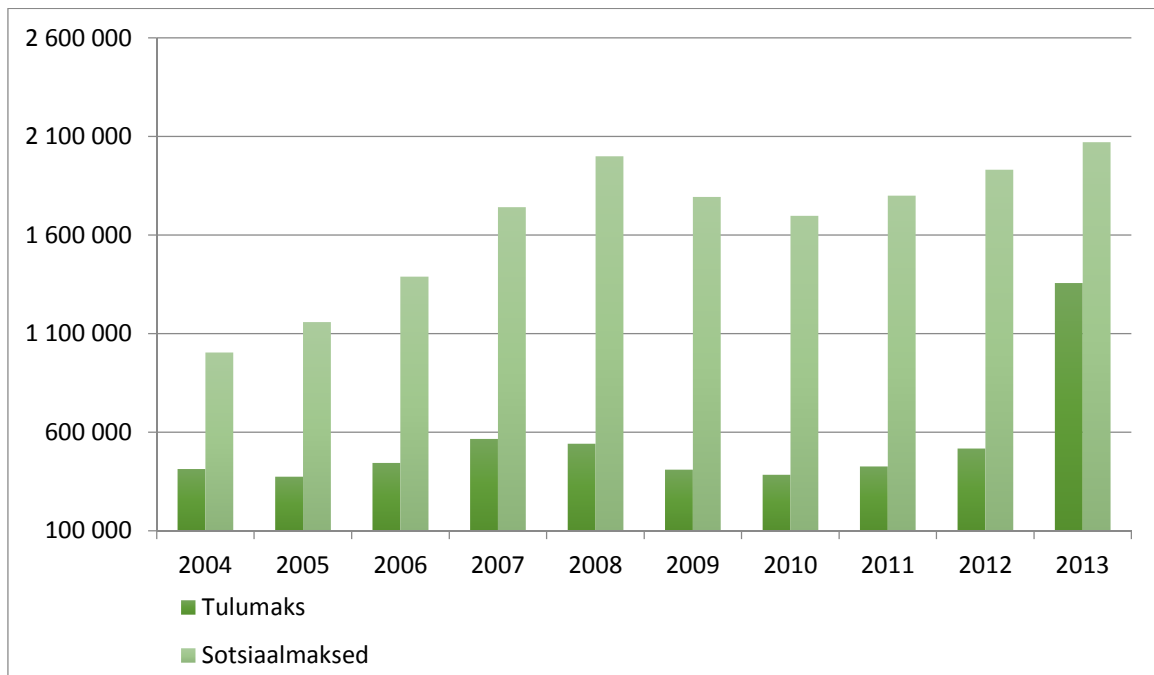
Ekspordistruktuuri ja maksubaasi vahelist seost on edaspidi lihtsam jälgida, kuna Rahandusministeerium on esitanud seaduse eelnõu, mille kohaselt avaldab Maksu- ja Tolliamet edaspidi oma veebilehel maksukohustuslaste (v.a füüsiliste isikute) tasutud riiklike maksude, kogumispensioni maksete ja töötuskindlustusmaksete summad.⁷² Teadmaks, kui suure panuse eksporditööstus tegelikult panustab Eesti maksutulude laekumisse, tuleb vaadata eksporditööstust. 2012. aastal oli ekspordimaht 12,6 miljardit⁷³ eurot, mis on 1,5 korda rohkem, kui Eesti riigi kogu aastane eelarve. Vastukaaluks moodustas import 13,8 miljardit⁷⁴ eurot. Mis tähendab, et import ületas eksporditööstuse 1,2 miljardi võrra ehk imporditi rohkem, kui eksporditi. Väliskaubanduse positiivseks tulemiks on vaja, et eksporditööstus ületaks väeringus imporditi ehk tootmisest saadav tulu oleks suurem, kui tootmisele ja siseturu nõudluse rahuldamiseks tehtav kulu. Siseturгу ja tarbijaskonna pealt laekuvad tarbijamaksud, näiteks kallineb ostukorvi hind poes või kütus tanklas. Riigieelarve antud moodusel täitmine on ebastabiilne ning siseturu väiksuse tõttu limiteeritud. Suurema eelarve stabiilsuse tagaks tööstus ja juriidilise isiku tulumaks.

⁷¹ Eesti Tööandjate Keskliit, „Tööõnnetuste erakindlustus hüvitab kahjud, kuid ei tegele ennetusega“ (2013), <www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1415> (04.03.2014)

⁷² Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, „Maksukorralduse seaduse ja käibemaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri“, <www.koda.ee/public/MKS_KMS_SK_29_01_14.rtf> (05.03.2014)

⁷³ Estonian Export Directory, „Foreign Trade-Importing and exporting“, <www.estonianexport.ee/?page=b44&lang=eng> (05.03.2014)

⁷⁴ *Ibid*, (05.03.2014)

Joonis 4. Tulu- ja sotsiaalmaksete maksulaekumised aastatel 2004-2013 (eurodes)⁷⁵

Üheksa aastaga on Eesti käekäik paranenud märgatavalt ja seda näitab ka maksulaekumine (vt Joonis 4). Joonisel 4 on toodud tulumaks ja sotsiaalmaks, kuna tegemist on suurimate tööjõu pealt laekuvate maksudega ning on kõige otsesemalt seotud eksportivate ettevõtetega. Sotsiaalmaksed sisaldavad lisaks töötaja pealt makstavale sotsiaalmaksule ka töötuskindlustust ja kogumispensioni makseid. Tulumaksu osalus jaguneb füüsilise isiku ja juriidilise isiku tulumaksuks. Sotsiaalmaksete laekumine on paranenud ligi kaks korda. Kui 2004. aastal oli see ca 1 miljard eurot, siis 2013. aastal 2,07 miljardit eurot. Alates 2005. aastast on näha majanduse elavnemist ja maksulaekumiste paranemist kuni buumi aja haripunktini 2008. aastal. Seejärel majandussurutise aastal 2009 langes sotsiaalmaksu laekumine 0,3 miljardit eurot, mis on märk sellest, et ettevõtted koondasid personali, langetasid palkasid ja tegid muid kärpeid, et säästa ettevõtet pankrotist. Suure languse tingis väliskaubanduspartnerite kesine käekäik. Alates 2011. aastast hakkas majandus taastuma ja ka ettevõtete panus makstud maksude näol kasvas märgatavalt. Sarnaselt sotsiaalmaksule on tulumaks teinud olulisi muutusi üheksa aasta vältel. Nagu sotsiaalmaks, nii on ka tulumaks teinud läbi tavapärase muutuse seoses majanduses erinevatel perioodidel aset leidnud sündmustega. Drastilisim muudatus on toimunud 2013. aastal, mil ületati esmakordselt 1 miljardi euro laekumise piir. Selleks, et teada

⁷⁵ Autori koostatud Statistikaameti andmete põhjal, <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RR01&ti=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD+MAKSUD&path=../Database/Majandus/14Rahandus/08Valitsemissektori_rahandus/04Maksud/&lang=2> (06.04.2014)

saada, kas eksport mõjutab maksutulu laekumist otseselt, tuleb iga aastaselt võrrelda maksude laekumist ja ekspordi mahtude erinevust. Järgnevalt esitatakse Eesti viimase kümne aasta ekspordimahtude kohta statistilised andmed alates 2004. aastast (vt Tabel 2).

Tabel 2. Eesti ekspordimaht aastatel 2004-2013 (eurodes)⁷⁶

Ekspordi aasta	Ekspordi kaupade kogumaht
2004	4 768 731 129
2005	6 201 874 144
2006	7 718 967 748
2007	8 033 517 463
2008	8 470 052 842
2009	6 486 935 030
2010	8 743 007 248
2011	12 003 360 298
2012	12 520 519 603
2013	12 274 615 578

Sarnaselt maksulaekumisele on paranenud ka kaupade ekspordimahud kolmekordselt. Tabelis 2 selgub, et kui 2004. aastal transporditi riigist *ca* 4,7 miljardi euro eest kaupu ja teenuseid, siis 2013. aastal on näitajad 12,2 miljardit eurot. Olulisem mõjutus toimus kaubavahetuses majanduse languse ajal, langedes kahe miljardi euro võrra, mis on selgitatav sellega, et sarnaselt Eesti ettevõtetele pidid ka välispartnerid üle vaatama halduskulud. Kukkumine oli *ca* 23,5%, mis on Eesti mõistes kaalukas. Teadaolevalt oli majanduslanguse madalaimas punktis ligi 100 000 töötut, mis kõik pole küll ekspordiga seotud, kuid siiski mõjutas ekspordi suur langus koheselt tööhõivet. Kuna Eesti siseturg on võrdlemisi vaene võrreldes välisturgudel liikuva rahavooga, siis mõjutab siseturu kesisisu hakkamasaamist välisturgudel. Suured majandusriigid, nagu näiteks Saksamaa, elasid majanduslanguse tunduvalt lihtsamalt üle, kuna siseturu tarbimine aitas säästa karmimatest eelarve kärbetest. Majanduse taastumise järgselt 2011. aastal, saavutati rekordilised kõrgused ekspordi mahtude osas. Kasvu suurus oli ligi 50% varasemaga võrreldes. Viimastel aastatel on suudetud võrdlemisi ühtlast taset hoida.

⁷⁶ Autori koostatud Statistikaameti andmete põhjal, <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK01&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+SITC+KAUBAJAO TISE+J%C4RGI&path=../Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2> (06.04.2014)

Võrreldes maksutulused ja ekspordimahte omavahel, selguvad teatud seaduspärasused ekspordi ja maksubaasi vahel. Joonise 4 ja tabel 2 põhjal oli 2004. aastal ekspordimaht *ca* 4,7 miljardit eurot, samal ajal sotsiaalmaksu laekus ühe miljardi euro ulatuses ja tulumaksu 0,4 miljardi ulatuses. Lisaks maksulaekumistele aitab ekspordi ja maksutulu vahelisi seoseid näha, kui võrrelda suurimate eksporditüüpide mahud võrdluses maksutuluga. Kas ekspordimahu suurenedes kasvab ka maksutulu? Järgnevalt suurimate eksporditüüpide koos 2004. aasta kogumahuga eurodes joonis 2 ja lisa 1 alusel:

- 1) valmistoidukaubad 152 399 068;
- 2) plastid ja plasttooted 126 621 612;
- 3) puit ja puittooted 611 616 870;
- 4) tekstiil ja tekstiiltooted 427 902 840;
- 5) metallid ja metalltooted 408 091 242;
- 6) masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed 1 281 125 234;
- 7) sõidukid, transpordivahendid 292 986 070;
- 8) mööbel ja mööblilisasandid 407 175 996.

Suurimate eksporditüüpide kogumaht 2004. aastal oli 3 707 918 932 eurot (vt lisa 1). Järgnevatel aastatel saab võrrelda olulisemate eksporditüüpide muutusi ja vaadata, milline eksporditüüp mõjutab enim maksutulu laekumist. Võrdluseks 2005. aasta, mil vastavad ekspordimahu numbrid olid *ca* 6,2 miljardit eurot, sotsiaalmaksu laekus 1,1 miljardi euro väärtuses ja tulumaksu 0,37 miljardit eurot. Ekspordi mahu tõus ühe aastaga on 24,2%. Antud protsendile vastab samaaegselt 0,1 miljardit eurot sotsiaalmaksu tulu tõusu ja 0,03 miljardit tulumaksu vähenemist. Võttes aluseks saadud protsentuaalne tulemus – ekspordimahu kasvades 24,2% suureneb sotsiaalmaksu laekumine 0,1 miljardit. Tänu sellele on võimalik prognoosida järgmise 10 aasta tulemust ja võrrelda reaalsuses esitatud andmetega. Suurimate eksporditüüpide kogumaht oli 2005. aastal 4 679 741 953 (vt lisa 1). Seos maksutuluga antud aastal on vastuoluline, kuna ühest küljest sotsiaalmaksu laekumine kasvas, teisalt kahanes tulumaks. Eksporditüüpide kasvades kõik eksporditüüpide (vt lisa 1). Põhjus, miks tulumaks langes võib põhjustatud olla turuhindade langusest. Selleks, et ekspordi mõju maksubaasile hinnata tuleb vaadelda ka järgnevat aastaid.

Ekspordi mahuks 2006. aastal oli 7,7 miljardit eurot. Kasutades hüpoteetilist võimalust, et kui 2006. aastal oleks laekunud täpselt eelmise aasta mahust 24,2% suurem maht, siis sotsiaalmaks oleks kasvanud 0,1 miljardi võrra. Seega eelmise aasta tulemus oli 6,2

miljardit, võttes 24,2% saame tulemuseks ca 1,5, mille liites otsa 6,2-le saamegi 7,7 miljardit eurot. Hüpototeetilisest olukorrast pool teooriast vastab tõele arvutuskäigu põhjal. Kuid nüüd tuleks võrrelda maksulaekumist. Sotsiaalmaksu laekumine 2006. aastal oli ca 1,4 miljardit. Eelneval aastal 1,16 miljardit eurot, millele 0,1 miljardit liites saaksime tulemuseks 1,26 miljardit. Seega puudub konkreetne seaduspärasus ekspordi ja maksutulu suuruste vahel. Suuremate ekspordiartiklite kogumaht oli 2006. aastal 5' 196'979'541 ja ekspordiartiklid jätkasid ekspordi käibe kasvatamist välja arvatud tekstiilitööstus mis langes ca 86 miljonit eurot. (vt lisa 1). Põhjuseks võib lugeda tekstiilitoodete tootmisega tegelevate ettevõtete kolimisega kolmandatesse riikidesse, kus tööjõu kulud on kümnetes kordades odavamad kui Euroopas.

Aastatel 2004 ja 2005 suurenes ekspordimahu tõttu ka maksutulu laekumine. Joonise 4 põhjal on näha, et 2006. aastal laekus tulumaksu 0,4 ja sotsiaalmaksu ca 1,4 miljardit eurot. Ekspordimaht oli samal aastal tabel 2 alusel 7,7 miljardit eurot. Võrreldes eelmise aastaga paranes see 1,5 miljardi euro võrra ja koheselt kajastus see ka suuremas sotsiaalmaksu ja tulumaksu laekumises võrreldes eelneva aastaga. Sel korral paranes ekspordimaht protsentuaalselt taaskord 24,2%, mis aga võrreldes varasemaga tõi suuremad maksutulud.

Joonise 4 ja tabel 2 alusel oli 2007. aastal majanduse kõrghetk, mil ekspordimahud ületasid kaheksa miljardi euro piiri. Maksutulud olid vastavalt ca 0,6 ja 1,7 miljardit eurot. Ekspordimaht kasvas 0,3 miljardit eurot, mis moodustas eelmise aasta tulemusest 3,9%. Sellest olenemata suudeti tõsta maksutulu tulumaksu osas 0,2 miljardit ja sotsiaalmaksu osas 0,3 miljardit eurot. Ekspordiartiklite kogumaht saavutas uued kõrgused olles 5,6 miljardit eurot ja taaskord peaaegu kõik ekspordikäibed jätkasid kasvamist, välja arvatud seadmed ja masinad ning taaskord tekstiilitooted (vt lisa 1). Võrreldes eelmise aastaga kasvas olulisemate ekspordi artiklite osakaal 300 miljonit eurot. Üle eelmisel aastal oli vahe ca 500 miljonit eurot. Kuna tegemist oli perioodiga majanduses, kus toimus majanduse kasv, ettevõtete sissetulekud paranesid jõudsalt, arenesid erinevad majandussektorid ja loomulikult tõsteti selle tulemusena töötajate palkasid. See, et palkasid tõsteti perioodil, mil eksport ei edenenu, võiski olla üks põhjus, miks saabus kaks aastat hiljem majanduslangus, kuna ei arvestatud tegelikkusega vaid prognoosiga.

Järgmisel aastal jätkus kõrghetk, viies 8,4 miljardi jagu ekspordi riigist välja. Küll aga kahanes näiteks tulumaks, jäädes 0,54 peale. Sotsiaalmaks aga ületas kahe miljardi piiri. Eksport kasvas ainult 5%. Paranemine küll võrreldes 2007. aastaga, kuid siiski on näha, et ilma toodangu realiseerimata välisturgudel, jätkati palkade tõstmist, mida võib välja lugeda sotsiaalmaksu laekumisest. Tulumaks vähenes 0,06 miljardit ja sotsiaalmaks kasvas 0,3 miljardit eurot. Antud näitajate põhjal võib ka öelda, et saavutatud oli haripunkt palkade tõstmise osas, kuna loodetud tulu enam ei laekunud, kuid väljakuulutatud palgatõusud tuli ikkagi tasuda. Ekspordiartiklite kogukäive oli 5,8 miljardit eurot ja majandusbuumi kõrghetkel olid palgatõusud jõudnud ekspordikäibest ette, kuna eksporditavate kaupade vähenemine jätkus puidu, tekstiili, sõidukite ja mööbli sektoris (vt lisa 1). Põhjuseks kiire palgatõus mis 2 viimasel aastal on esinenud. Eksport ei suutnud tagada piisava maksutululu et ära katta palgakulusid. Välisnõudlus hakkas langema, enam ei esitatud tellimusi kaupade ja teenuste impordiks Eestist. “Finantskriisi mõju meie peamiste kaubanduspartnerite reaalmajandusele jäi kolmandas kvartalis tagasihoidlikuks, ent on edaspidi kindlasti suurenemas. Seetõttu on järgnevatel kvartalitel jooksul oodata välisnõudluse nõrgenemist ning seega paraku ka Eesti majanduse languse kiirenemist,” ütles Eesti Panga ökonomist Martin Lindpere.⁷⁷

Martin Lindpere sõnade tõestuseks saabus madalseis aastal 2009. Ekspordimaht langes buumieelsesesse aega 6,5 miljardi euro peale ja seda kõike tänu välisnõudluse tugevale langusele. Ekspordiga tegelevate ettevõtete jaoks tähendas see seda, et varasemate tootmismahudega jätkata polnud võimalik, sest põhiline turg oli kokku vajumas. Siiski on maksutulude laekumisest märgata, võrreldes ekspordimahuga pole toimunud niivõrd suurt langust, kuna reservide najal üritati säilitada palkasid. Tulumaksu laekus 0,41 ja sotsiaalmaksu ca 1,8 miljardit eurot. Tulumaksu puhul oli tegemist ühe madalaima tulemusega üheksaastase tsükli jooksul, mis annab märku majanduslanguse drastilistest pööretest seoses välisurgudel toimuvaga. Suurimad ekspordiartiklite ekspordikäibes toimus suured langused igas valdkonnas ja kogumaht saavutas madalaima punkti ületades napilt 4 miljardi euro piiri.

Majanduslanguse kulminatsioon saabus 2010. aastal, saavutades rekordmadala tulemuse tulumaksu laekumise osas. Ettevõtted olid lõpule jõudmas säästurežiimi rakendamisega, koondati töökohti ja töötajaid, külmutati või vähendati palgafonde. Ekspordi mahu

⁷⁷ Tahlfeld, K., Karner, K., „14 aasta suurim langus“ (2008), <arileht.delfi.ee/archive/14-aasta-suurim-majanduslangus.d?id=20343544> (09.04.2014)

poole pealt oli tegemist positiivse üllatusega, saavutades 8,7 miljardi piiri. Põhjuseks võib tuua välisturgudel toimunud arengud, kus turg stabiliseerus ning vaikselt hakati taastama languse eelseid majandussuhteid, esitades nõudlust kaupadele ja teenustele. Maksutulu laekumises toimus tulumaksu osas 0,38 miljardiline tulemus, sotsiaalmaksu puhul 1,7 miljardiline tulemus. Eksporditartiklid kasvasid majandusbuumi aegsetele tulemustele saavutades 5,7 miljardit eurot kogumahas ja kõikide eksporditartiklite kasvu, välja arvatud tekstiilis, kus toimus tugev langus. Põhjuseks võib pidada Kreenholm manufaktuuri pankrotti.

Järgmisel kolmel aastal toimus majanduse taastumine ja investeerimised. Nii kasvas 2011. aastal ekspordimaht 12 miljardi euro peale, mis oli tingitud välisturgude taasavamisest. Eesti välispartnerid vajasisid majanduse elavdamiseks siin toodetud kaupu ja teenuseid, mistõttu võis näha ligi 50% mahu tõusu. Paranesid maksutulu laekumised, tulumaksu puhul 0,43 miljardit ja sotsiaalmaksu 1,8 miljardit. Suurimad eksporditartiklid panustasid 7,7 miljardit euroga, samuti paranesid kõikides valdkondades tulemused (vt lisa 1)

Tänu suurenenud ekspordile oleks olnud võimalik oluliselt kasvatada ka palkasid ja seeläbi maksutulu, aga ettevõtted olid ettevaatlikud ning löid reservfonde, juhul kui saabub taas raske periood ja vaja reservide abil see situatsioon läbi elada. Ekspordimaht jäi 2012. ja 2013. aastal 12 miljardi piirile, paranesid sotsiaalmaksu ja tulumaksu laekumised. Sotsiaalmaks saavutas kahe miljardi piiri ning ületas seni buumiaegse maksulaekumise. Suurimad eksporditartiklid jätkasid kasvutrende.

Antud analüüsi põhjal võib seletada ekspordi ja maksubaasi vaheliste seoste kõikumisi, et Eesti eksport sõltub välisinvesteeringutest ja kui välisinvesteeringud kaovad majanduslanguse ajal, väheneb ka ekspordimaht ja koheselt maksutulu. Tuleks suurendada siseriiklike finantseeringuid ekspordi tarbeks, et rasketel aegadel oleks võimalik stabiliseerida iseseisvalt siseturul palkasid ja ära hoida maksulanguse mõjusid nagu olid need 2009. aastal. Sellega seonduvalt tuleks luua konkreetse ekspordi struktuur, mis oleks tihedamalt hallatud riigi poolt, sealjuures ekspordi tarbeks tehtavad finantseeringuid ja kõikide riigi poolt pakutavate eelduste kasutamisega on võimalik suurendada maksutulu.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ekspordi seos maksubaasiga kujuneb töötajate ja ettevõtlastegevuse pealt laekuvate maksude näol. 2004-2013 aasta analüüside põhjal võib öelda, et kui suurimad eksporditüübid kasvavad käivet, suureneb ka laekuv tulu- ja sotsiaalmaks. Kui suurimad eksporditüübid kahanevad käibelt, kahaneb ka märgatavalt maksutulu. Ekspordi mõju maksubaasile on suur. Eesti kontekstis jääb siseturg kitsaks, kui soovitakse kasvatada kasumit või areneda tehnoloogiliselt. Ettevõtted peaksid võimalusel valima tootmiseks või teenuse pakkumiseks kauba või teenuse, mille järgi on vajadus välisurul. Sel juhul on võimalus olla edukas välisurudel. Eesti eksport on seotud maksubaasiga, kuna Eesti oma piiratud siseturu tõttu sõltub suuresti ekspordist ja välisinvesteeringutest. Samuti mõjutab sihtriikide majanduslik käekäik Eestit. Ekspordi kasvades, kasvab ka üldjoontes maksutulu. Välisurudel opereerimisega kaasnevad suuremad kulutused transpordi ja tööjõu peale. Kui on soov nendel turudel edukas olla, tuleb pidevalt investeerida ja areneda, et olla konkurentsivõimelised sihtriigis asuvate sarnast teenust või kaupu pakkuvate ettevõtetega.

KOKKUVÕTE

Rahvusvaheline kaubandus jaguneb impordiks ja ekspordiks. Import tähendab kaupade sissevedu riiki, eksport aga kaupade väljavedu riigist. Mida efektiivsemalt suudetakse ühte või teist kaupa toota, seda selgemalt saab määratleda ekspordi artikleid ehk kaupu, mida on otstarbekam eksportida. Spetsialiseerumine sellistele kaupadele annab eelise kaubandusvõrgus. Ekspordi osakaalu suurus riigi majandustegevuses on üheks indikaatoriks, mis väljendab riigi efektiivsust turustada teenuseid ja kaupu kõrgema väärtuse eest.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et elatustase ja heaolu riigis puudutab avalikkust üldiselt. Samuti on viimastel aastatel ilmunud uuringuid Konjunktuuriinstituudi ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt, kus käsitletud Eesti ekspordi struktuuri aeglast arengut ja vähest osalust maksutulu laekumisele.

Lõputöö uudsus seisnes asjaolus, et kui tavapäraselt keskendutakse ekspordi käsitledes kaupade koguselise mahu suurendamise vajalikkusele, siis ekspordi struktuuri mõju maksubaasile ei ole varasemalt käsitletud. Käesolev uurimistö, mis käsitles ekspordi mõju maksubaasile, aitab edaspidi prognoosida väliskaubanduse teguritest tingitud maksutulu ja sellega kaasnevalt prognoosida eelarvet.

Lõputöö probleem seisnes selles, et Eesti ekspordi panus maksubaasi suurendamisse on sõltuv sihtriikide siseturgude tasakaalust. Riigid, kuhu Eesti ettevõtted ekspordivad kaupu, mõjutavad Eesti ettevõtete sissetulekuid sellega, milline on olukord nende siseturgudel.

Lõputöö eesmärgiks analüüsida ekspordi ja maksubaasi vahelisi seoseid Eestis. Selleks, et saavutada lõputöö eesmärk, oli püstitatud neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade ekspordi mõistest ja väliskaubanduse teooriatest. Rahvusvaheline kaubandus on pika ajalooga majandusharu. Alates 15. sajandist on rahvusvaheline kaubandus muutunud ning sõnastatud on hulgaliselt teoreetilisi tõekspidamisi, mis on aidanud maailma majandusel areneda. Selleks et eksport saaks toimuda, peab olema riik, kes impordib saadud kaupu. Majandusalaste

teooriate edasiviivaks stiimuliks on olnud võimalus hinnata majanduse käekäiku ja arvestada võimalike muutustega. Globaliseerumine on toonud kaasa üha enam esineva harusisese kaubavahetuse teooria rakendumise. Riikide konkurentsitaseme on tõusnud, suurte ja väikeste majandusriikide vahe on vähenenud, samuti on vähenenud toodete kvaliteet erinevate riikide lõikes.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksubaasi mõistest ja seosest ekspordiga. Maksubaas on hinnatav maksu objektide kogum, mis sõltub paljudest teguritest. Maksud on üksikisikutelt, ettevõtetelt ja muudelt organisatsioonidelt valitsuse poolt seaduse alusel võetav kohustuslik maks riigi valitsuskulude katmiseks ja ühisteenuste tagamiseks. Eesti maksusüsteemi on tugevalt mõjutanud mitmed võõrvõimud. Hetkel on Eestis riiklikeks maksudeks tulumaks, sotsiaalmaks, maamaks, hasartmängumaks, käibemaks, tollimaks, aktsiisid ja raskeveokimaks. Varasemalt on olnud ka ekspordimaks, millega sooviti tagada kohalikele tootjatele odavamad toorained.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida Eesti ekspordi struktuuri. Eesti tööstus rajati 19. sajandi lõpul. Siinsed võõrvõimud on mõjutanud tööstuse arengut rahaliselt, kui ka tööstuse segmendi valikul. Aja jooksul on Eesti eksporditüüpideks kujunenud masinad ja elektriseadmed, puit ja puittooted ning metall. Eesti peamised ekspordi sihtriigid on Rootsi, Soome, Saksamaa, Läti ja Leedu. Nendest kolme riigiga on Eestil positiivne kaubavahetussaldo, mis tähendab et antud riikidesse eksporditakse rohkem, kui imporditakse, seega teenitakse rohkem tulu. Suurimad importijad on Leedu ja Saksamaa, kes lisaks siia toodavatele kaupadele ja teenustele on investeerinud Eesti ettevõtlusesse, loonud Eestis ettevõtteid ja toetanud läbi äritegevuse kohalikke. Ekspordi struktuur näitab edusamme, kasvades nii mahult kui tulemuslikkusest iga-aastaselt.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida ekspordi mõju maksutulu laekumisele ja sellega seotud võimalikke tegureid. Analüüsi tulemusena jõudis autor järelduseni, et ekspordi seos maksubaasiga kujuneb töötajate ja ettevõtlustegevuse pealt laekuvate maksude näol. 2004-2013 aasta analüüside põhjal võib öelda, et kui suurimad eksporditüübid kasvavad käivet, suureneb ka laekuv tulu- ja sotsiaalmaks. Kui suurimad eksporditüübid kahanevad käibelt, kahaneb ka märgatavalt maksutulu. Ekspordi mõju maksubaasile on suur. Eesti kontekstis jääb siseturg kitsaks, kui soovitakse kasvatada kasumit või areneda tehnoloogiliselt. Ettevõtted peaksid

võimalusel valima tootmiseks või teenuse pakkumiseks kauba või teenuse, mille järgi on vajadus välisurul. Sel juhul on võimalus olla edukas välisurudel. Eesti eksport on seotud maksubaasiga, kuna Eesti oma piiratud siseturu tõttu sõltub suuresti ekspordist ja välisinvesteeringutest. Samuti mõjutab sihtriikide majanduslik käekäik Eestit. Ekspordi kasvades, kasvab ka üldjoontes maksutulu. Välisurudel opereerimisega kaasnevad suuremad kulutused transpordi ja tööjõu peale. Kui on soov nendel turudel edukas olla, tuleb pidevalt investeerida ja areneda, et olla konkurentsivõimelised sihtriigis asuvate sarnast teenust või kaupu pakkuvate ettevõtetega. Autori ettepanekud ekspordi mõju suurendamiseks maksubaasile oleksid:

1. Eesti eksport peaks sõltuma rohkem siseriiklikust investeeringust, mitte välisinvesteeringust.
2. Konkreetse ekspordi struktuuri loomisega ja kõikide riigi poolt pakutavate eelduste kasutamisega on võimalik suurendada maksutulu.

Antud teema vajaks edasist analüüsi, et selgitada välja kuidas on teiste riikide eksport ja maksubaas omavahel seotud ning kuidas oleks mõningaid mujal kasulikuks osutunud viise võimalik rakendada ka Eestis. Samuti saaks võrdleva analüüsi tulemusena teha ettepanekuid, kuidas täiendada Eesti ekspordi struktuuri, et kindlustada stabiilsem maksutulu.

SUMMARY

The thesis is entitled „Export influences on tax base“. It is written in Estonian and consists of 52 pages. The author uses 67 sources, including Estonian and foreign theoretical literature, research publications, taxation legislations.

The aim of this thesis is to analyse tax how export influences tax revenue. To achieve this aim the author:

1. Gives an overview of concept of export and concept of international trade theories.
2. Gives an overview of concept of tax base and regards to export.
3. Analyses the structure of Estonian export.
4. Analyses export influence on tax revenue and possible factors.

Since the 15th century, international trade has had a multitude of theoretical tenets that have helped the global economy to flourish. The tax base is assessed tax collection that consist different tax objects and that depends on many factors. Estonia's first industries were built at the end of the 19th century.

As a result of the analyse the author has found, that Estonia's export influences tax base through state taxes that are paid for exporting companies workers. More stable tax revenue is achieved when firms that export could send their products to more foreign countries and that they would specialize on certain product or service. Author has made some proposals:

1. Estonian exports should depend more on the domestic public investment, not from foreign investment.
2. By creating a well structured export structure and use every possible advantage that you're country has to offer, you could raise tax revenue immensely.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 04.12.2002, jõustunud 01.04.2003 - RT I 2003, 2, 17 ... RT I, 21.03.2014, 4
2. Appleyard, D. R., Field, A. J. Jr., Cobb, S. L., *International Economics*, seventh edition, (New York: McGraw-Hill Irwin Companies Inc, 2010)
3. AS Tallink Grupp konsolideeritud majandusaasta aruanne 2012
4. BBC, „Great Thinkers of the Scottish Enlightenment“, <www.bbc.co.uk/history/scottishhistory/enlightenment/features_enlightenment_enlightenment2.shtml> (03.02.2014)
5. Ben-David, D., *Equalizing Exchange: A Study of the Effects of Trade Liberalization* (Quarterly Journal of Economics, 1993)
6. Blaug, M., *The methodology of economics: or how economists explain*, second edition, (England: Cambridge University Press, 1992)
7. Branko, H., *The theory of International Trade: An Alternative Approach* (London, New York 1999)
8. Central Intelligence Agency, „The World factbook. Europe. Estonia“, <www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html> (01.03.2014)
9. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, „Maksukorralduse seaduse ja käibemaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri“, <www.koda.ee/public/MKS_KMS_SK_29_01_14.rtf> (05.03.2014)
10. Eesti Statistikaamet, „Riigieelarvesse laekunud maksud“, <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RR01&ti=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD+MAKSUD&path=../Database/Majandus/14Rahandus/08Valitsemissektori_rahandus/04Maksud/&lang=2> (06.04.2014)
11. Eesti Statistikaamet, „VK2: Kaupade eksport ja import kaubagrupi (KN 2-kohaline kood) ja riigi järgi (kuud), <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK2&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+KAUBAGRUPU+%28KN+2%2DKOHALINE+KOOD%29+JA+RIIGI+J%28C4RGI+%28KUUD%29&path=../Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2> (05.04.2014)
12. Eesti Statistikaamet, „Väliskaubandus“, <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK1&path=../Database/MAJANDUS/25VALI>

- SKAUBANDUS/03VALISKAUBANDUS_ALATES_2004/&lang=2>
(25.04.2014)
13. Eesti Statistikaameti, „Kaupade eksport ja import“, <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK01&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+SITC+KAUBAJAOTISE+J%C4RGI&path=./Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2> (06.04.2014)
 14. Eesti Tööstus- ja Kaubanduskeskuse Keskliit, „Tööstusettevõtete erakindlustus hüvitab kahjud, kuid ei tegele ennetusega“ (2013),
<www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1415>
(04.03.2014)
 15. Elenurm, T., Aulik, S., Varblane, U., Tammemägi, T., Aasma, A., *Ekspordi käsiraamat* (Tartu: AS Atlex, 1998)
 16. Estonian Export Directory, „Foreign Trade-Importing and exporting“, <www.estonianexport.ee/?page=b44&lang=eng> (05.03.2014)
 17. Gomes, L., *Foreign Trade and National Economy: Mercantilist and Classical Perspectives* (London, 1987)
 18. Grubel, G., Lloyd, P. J., *Intra-Industry Trade* (London: Macmillan, 1975)
 19. Grubel, H. G., Lloyd, P. J., *The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade* (Economic Record 47, 1971)
 20. Heckscher, E., *The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income* (Sweden: Stockholm, 1919)
 21. Hill, C. W. L., *International Business: Competing in the Global Marketplace* (New York: McGraw/Irwin, 2011)
 22. Hill, C., *International Business Competing in the Global Marketplace*, 6th edition, (USA: Boston McGraw-Hill Press, 2007)
 23. Hocking, E., McGuire, S. B., *Trade Politics, International, Domestic and Regional Perspectives* (London, New York 1999)
 24. Husted, S., Melvin, M., *International economics*, 6th edition, (Addison-Wesley, 2004)
 25. Iowa State University, „Leontief paradox“,
<www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/leo.htm>
 26. Joshi, R. M., *International Marketing* (England: Oxford University Press, 2005/2006)
 27. Kegley, C. W. Jr. and Wittkopf, E.R., *World Politics: Trend and Transformation* (New York: St. Martin's Press, 1993)

28. Kemp, C. M., *Three Topics in the theory of international trade: Distribution, Welfare and Uncertainty* (Amsterdam, New York, 1976)
29. Kohalike maksude seadus, 21.09.1994, jõustunud 24.10.1994 - RT I 1994, 68, 1169 ... RT I, 07.06.2013, 1
30. Krugman, P., Obstfeld, M., *International Economics: Theory and Policy*, second edition, (New York: Harper Collins, 1991)
31. Käibemaksuseadus, 10.12.2003, jõustunud 01.05.2004 - RT I 2003, 82, 554 ... RT I, 18.02.2014, 2
32. Laosson, M., *Adam Smith* (Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1938)
33. Library of economics liberty, „Concise encyclopedia of economics: Mercantilism“, <www.econlib.org/library/Enc/Mercantilism.html> (01.02.2014)
34. Lindert, H. P., *International Economics* (Irwin/McGraw-Hill, 1988) (16.03.2014)
35. Linnaks, E., *Inglise-Eesti raamatupidamisterminite seletussõnastik* (Tallinn: AS Külim, 1994)
36. Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud 01.07.2002 - RT I 2002, 26, 150 ... RT I, 31.01.2014, 6
37. Mikesell, R. F., *The Bretton Woods Debate: A Memoir* (Princeton University Press, 1994)
38. Nordic Power Management, „Elektriturg Lätis“, <www.nordicpm.eu/et/turuinfo/elektriturg-latis> (04.04.2014)
39. OECD, „Definition of taxes“, <www.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf> (14.03.2014)
40. Ohlin, B., *Interregional and International Trade* (Cambridge, 1933)
41. Ohlin, B., *Interregional and International Trade* (Sweden: Stockholm, 1933)
42. Oxford Dictionaries, „Physiocrat“, <www.oxforddictionaries.com/definition/english/physiocrat?q=physiocracy#physiocrat__5> (02.02.2014)
43. Pauts, H., *Kodanliku Eesti tollipoliitikast aastail 1919-1924*, (Tartu: TRÜ Toimetised, Majandusteaduslikke töid III, 1961)
44. Pihlamägi, M., *Eesti industrialiseerimine 1870–1940* (Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 1999)
45. Riikliku pensionikindlustuse seadus, 05.12.2001, jõustunud 01.01.2002 - RT I 2001, 100, 648 ... RT I, 10.01.2014, 2

46. Rybczynski, T. M., *Factor Endowments and Relative Commodity Prices* (Economica, 1955)
47. Samuels, W. J., Biddle, J. E., Davis, J. B., Steiner, P., *Chapter 5. Physiocracy and French Pre-classical Political Economy* (Blackwell Publishing Ltd, 2003)
48. Samuelson, P. A., *International Trade and the Equalization of the factor prices* (Economic Journal, 1948)
49. Schmid, A. A., *Property, Power and Public Choice: An Inquiry Into Law and Economics* (Praeger Publishers Inc, 1987)
50. Sharlach, T., „Taxes in the Ancient World“ (2014),
<www.upenn.edu/almanac/v48/n28/AncientTaxes.html> (14.03.2014)
51. Sotsiaalmaksuseadus, 13.12.2000, jõustunud 01.01.2001, osaliselt 01.01.2002-RT I 2000, 102, 675 ... RT I, 10.01.2014, 2
52. Szporluk, R., *Communism and Nationalism: Karl Marx versus Friedrich List* (New York-Oxford, 1988)
53. Sullivan, A., Sheffrin, M. S., *Economics: Principles in action* (Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall, 2003)
54. The World Bank, „GDP (current US\$)“,
<data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (02.04.2014)
55. Tomson, E., *Eesti majandusajalugu 20. sajandil* (Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999)
56. Tomson, E. (2002). „Tollipoliitikast Eesti Vabariigis“.<
http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2002/2002/1_Makromaj_sotspol/22_Tomson.pdf> (01.03.2014)
57. Tulumaksuseadus, 15.12.1999, jõustunud 01.01.2000 - RT I 1999, 101, 903 ... RT I, 23.12.2013, 3
58. Töötuskindlustuse seadus, 13.06.2001, jõustunud 01.01.2002 - RT I 2001, 59, 359 ... RT I, 16.04.2014, 5
59. Ulst, E., Hanson, M., *Riigirahandus II* (Tartu Ülikooli kirjastus, 1996)
60. Viilmann, N., *Eesti konkurentsivõime ülevaade* (Tallinn: Eesti Pank, 2013)
61. Wildavsky, A., *The politics of the budgetary process* (Boston: Little Brown, 1964)
62. Välisministeerium, „Eesti ja Läti vahelised majandussuhted“ (2014),
<www.vm.ee/?q=node/4620> (07.04.2014)
63. Välisministeerium, „Eesti ja Rootsi majandussuhted“ (2014),
<www.vm.ee/?q=node/4632> (01.04.2014)

64. Välisministeerium, „Eesti-Leedu majandussuhted“,
<www.vm.ee/?q=node/4602> (05.04.2014)
65. Välisministeerium, „III Eesti-Soome majandussuhted“ (2012),
<www.vm.ee/?q=node/4640> (03.04.2014)
66. Välisministeerium, „WTO ajalugu“, <www.vm.ee/?q=node/4436/> (25.02.2014)
67. Äripäev online, „Vaata suurimaid eksportööre“ (2011),
<www.aripaev.ee/?PublicationId=2025fe6c-b127-4696-bf19-30dc710f1680>
(03.03.2014)

LISA 1. SUURIMAD EKSPORDI ARTIKLID⁷⁸

2004	Valmistoidukaubad	152 399 068
	Plastid ja plasttooted	126 621 612
	Puit ja puittooted	611 616 870
	Tekstiil ja tekstiiltooted	427 902 840
	Metallid ja metalltooted	408 091 242
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 281 125 234
	Sõidukid, transpordivahendid	292 986 070
	Mööbel mööblilisandid	407 175 996
	Ekspordimaht kokku	3 707 918 932
2005	Valmistoidukaubad	176 192 828
	Plastid ja plasttooted	172 719 996
	Puit ja puittooted	698 707 455
	Tekstiil ja tekstiiltooted	446 667 710
	Metallid ja metalltooted	564 160 838
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 749 662 771
	Sõidukid, transpordivahendid	423 234 932
	Mööbel mööblilisandid	448 395 423
	Ekspordimaht kokku	4 679 741 953
2006	Valmistoidukaubad	228 932 746
	Plastid ja plasttooted	213 695 226
	Puit ja puittooted	731 439 401
	Tekstiil ja tekstiiltooted	389 621 384
	Metallid ja metalltooted	726 688 984
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 891 535 907
	Sõidukid, transpordivahendid	512 538 880
	Mööbel mööblilisandid	502 527 013

⁷⁸ Autori koostatud Eesti Statistikaameti andmete põhjal <pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK1&path=../Database/MAJANDUS/25VALISKAUBANDUS/03VALISKAUBANDUS_ALATES_2004/&lang=2> (25.04.2014)

	Ekspordimaht kokku	5 196 979 541
2007	Valmistoidukaubad	334 360 926
	Plastid ja plasttooted	254 953 533
	Puit ja puittooted	816 789 579
	Tekstiil ja tekstiiltooted	381 089 183
	Metallid ja metalltooted	827 442 558
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 686 367 787
	Sõidukid, transpordivahendid	694 045 801
	Mööbel mööblilisandid	559 339 679
	Ekspordimaht kokku	5 554 389 046
2008	Valmistoidukaubad	350 160 627
	Plastid ja plasttooted	266 737 053
	Puit ja puittooted	718 508 546
	Tekstiil ja tekstiiltooted	354 265 754
	Metallid ja metalltooted	1 012 398 495
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 847 132 020
	Sõidukid, transpordivahendid	664 474 814
	Mööbel mööblilisandid	543 990 146
	Ekspordimaht kokku	5 757 667 455
2009	Valmistoidukaubad	301 691 429
	Plastid ja plasttooted	203 173 488
	Puit ja puittooted	561 440 859
	Tekstiil ja tekstiiltooted	261 356 471
	Metallid ja metalltooted	559 204 176
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 268 624 272
	Sõidukid, transpordivahendid	422 879 076
	Mööbel mööblilisandid	476 063 960
	Ekspordimaht kokku	4 054 433 731

2010	Valmistoidukaubad	349 107 472
	Plastid ja plasttooted	279 565 509
	Puit ja puittooted	792 714 547
	Tekstiil ja tekstiiltooted	300 123 956
	Metallid ja metalltooted	793 926 494
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	1 978 054 621
	Sõidukid, transpordivahendid	570 865 890
	Mööbel mööblilisandid	591 376 903
	Ekspordimaht kokku	5 655 735 392
2011	Valmistoidukaubad	409 945 568
	Plastid ja plasttooted	349 482 755
	Puit ja puittooted	925 281 903
	Tekstiil ja tekstiiltooted	349 670 857
	Metallid ja metalltooted	1 032 638 203
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	3 291 450 584
	Sõidukid, transpordivahendid	591 434 898
	Mööbel mööblilisandid	702 939 176
2012	Valmistoidukaubad	507 707 417
	Plastid ja plasttooted	382 162 923
	Puit ja puittooted	922 411 201
	Tekstiil ja tekstiiltooted	361 783 514
	Metallid ja metalltooted	1 023 450 472
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	3 579 282 974
	Sõidukid, transpordivahendid	612 514 333
	Mööbel mööblilisandid	739 949 817
2013	Valmistoidukaubad	520 387 858
	Plastid ja plasttooted	394 692 894
	Puit ja puittooted	1 054 937 965
	Tekstiil ja tekstiiltooted	422 519 992

	Metallid ja metalltooted	884 021 924
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	3 458 773 239
	Sõidukid, transpordivahendid	809 368 107
	Mööbel mööblilisandid	781 001 518
2014	Valmistoidukaubad	81 677 677
	Plastid ja plasttooted	58 985 421
	Puit ja puittooted	177 331 418
	Tekstiil ja tekstiiltooted	66 462 266
	Metallid ja metalltooted	127 985 512
	Masinad ja mehaanilised seadmed; elektriseadmed;	501 809 799
	Sõidukid, transpordivahendid	96 052 968
	Mööbel mööblilisandid	134 308 777